

Brevstemmeafgivning

*Betænkning fra det udvalg
indenrigsministeren nedsatte den 21. februar 1984
vedrørende brevstemmeafgivning*

ex. 2

Betænkning nr. 1025

København 1984

ISBN 87-503-5274-1

In 00-58-bet.

Eloni Tryk . Kløbenhavn

Indholdsfortegnelse

	<u>Side</u>
Kapitel I. Indledning	9
1. Udvalgets nedsættelse, kommissorium og sammensætning	9
2. Baggrunden for udvalgets nedsættelse ...	10
3. Afgrænsning af udvalgets opgaver	10
4. Resumé af udvalgets forslag vedrørende brevstemmesedlernes udformning og anvendelse	11
5. Resumé af de enkelte kapitler	12
Kapitel II. Generelt om brevstemmeafgivning	16
1. Brevstemmeafgivningens udvikling siden indførelsen ved folketingsvalgloven af 10. maj 1915	16
2. Oversigt over tidsrum, hvori der kan brevstemmes sammenholdt med frister for anmeldelse af nye partier samt for indlevering af kandidatanmeldelser m.v.	19
3. Oversigt over brevstemmesteder	21
4. Oversigt over stemmemodtagere	22
Kapitel III. Udformning af brevstemmematerialet	24
1. Gældende regler	24
2. Indkomne forslag om brevstemmematerialets udformning	26
2.1. Forslag om en ændret grafisk udformning af den nugældende brevstemmeseddel	26

2.2.	Forslag om anvendelse af en brevstemmeseddel påtrykt bogstavbetegnelser og partibetegnelser for de i folketinget repræsenterede partier	Side 26
2.2.1.	Indholdet af disse forslag	26
2.2.2.	Juridisk vurdering	28
2.2.2.1.	Definition af opstillingsberettigede partier	28
2.2.2.2.	Indeholder forslaget et brud på lighedsgrundsætningen i dansk ret	29
2.2.2.3.	Kan forskelsbehandlingen i et sådant forslag "helbredes"?	32
2.2.2.4.	Statsministerens ret til udskrivelse af nyvalg	33
2.2.3.	Administrativ vurdering	33
2.2.3.1.	Tidspunktet for udsendelse af brevstemmematerialet	33
2.2.3.2.	Tidspunktet for udsendelse af meddelelse(r) om nye opstillingsberettigede partier	36
2.2.4.	Konklusion	39
3.	Udvalgets overvejelser og forslag	39
3.1.	Vedrørende brevstemmesedlernes udformning	39
3.2.	De konkrete forslag til udformning af brevstemmesedlerne	42
3.2.1.	Den almindelige brevstemmeseddel	42
3.2.2.	Den særlige brevstemmeseddel	42
3.3.	De konkrete forslag vedrørende anvendelsen af de to slags brevstemmesedler	43
3.3.1.	Den almindelige brevstemmeseddel	43
3.3.2.	Den særlige brevstemmeseddel	43
3.4.	Påkrævede ændringer i folketingsvalgloven m.v. ved anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel	43

3.4.1.	Indledning	43
3.4.2.	Anmeldelsesfristen for nye partier	44
3.4.3.	Fristen for indlevering af kandidatanmeldelser	45
3.4.4.	Tidsrummet for brevstemmeafgivning	45
3.4.5.	Anvendelse af den almindelige brevstemmeseddel, såfremt den særlige brevstemmeseddel ikke når frem i tide	47
3.4.6.	Særligt om brevstemmesedler, der er påtrykt navne på partier, der ikke opstiller kandidater i alle amts- eller storkredse	48
3.4.7.	Praktiske følger af anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel	49
3.5.	Overvejelser vedrørende de øvrige bestanddele af brevstemmematerialet	49
Kapitel IV. Bedømmelse af brevstemmesedler		50
1.	Indledning	50
1.1.	Tidligere overvejelser om bedømmelse af brev stemmesedler i folketingets udvalg til prøvelse af valgene	50
1.2.	Udvalget vedrørende bedømmelse af brevstemmer	50
1.3.	Betænkningen fra det udvalg til prøvelse af valgene, som folketinget nedsatte i forbindelse med folketingsvalget den 10. januar 1984	50
2.	Reglerne om udfyldning af brevstemmesedler	52
2.1.	Indledning	52
2.2.	Gældende regler om udfyldning af brevstemmesedler	52
2.3.	Gældende regler om udfyldning af de stemmesedler, der anvendes på valgdagen	53
2.4.	Udvalgets overvejelser og forslag vedrørende reglerne om udfyldning af brevstemmesedler	53

2.4.1.	Den almindelige brevstemmeseddel.....	53
2.4.2.	Den særlige brevstemmeseddel.....	53
3.	Reglerne om bedømmelse af brevstemmesedler ..	55
3.1.	Gældende regler om brevstemmesedlers ugyldighed	55
3.2.	Gældende regler om ugyldighed af de stemmesedler, der benyttes på valg- dagen	56
3.3.	Retningslinier for bedømmelse af brev- stemmesedler	56
3.4.	Hvem foretager bedømmelsen af stemme- sedlerne herunder af brevstemmesedler?	57
3.5.	Udvalgets overvejelser og forslag ved- rørende reglerne for bedømmelse af al- mindelige brevstemmesedler	57
3.6.	Udvalgets overvejelser og forslag ved- rørende reglerne for bedømmelse af særlige brevstemmesedler	59
4.	Oversigt over gyldige/ugyldige brevstem- mesedler	62
4.1.	Indledning	62
4.2.	Almindelige brevstemmesedler	62
4.2.1.	Ugyldige brevstemmer	62
4.2.2.	Gyldige brevstemmer	63
4.3.	Særlige brevstemmesedler	63
4.3.1.	Ugyldige brevstemmer	63
4.3.2.	Gyldige brevstemmer	64
5.	Udvalgets afsluttende bemærkninger.	64
Kapitel V. Forslag til lovændringer		66
1.	Indledning	66
2.	Folketingsvalgloven	66
3.	Den kommunale valglov	72

Bilag

1. Forslag til den almindelige brevstemmeseddel	73
2. Forslag til den særlige brevstemmeseddel til brug ved folketingsvalg	74
3. Forslag til den særlige brevstemmeseddel til brug ved Europa-Parlamentsvalg ••.....	75
4. Tidligere overvejelser om bedømmelse af brevstemmesedler	76
5. Uddrag af indenrigsministeriets cirkulære nr. 174 af 27. oktober 1980 om valg til folketinget som ændret ved ministeriets cirkulæreskrivelse af 16. december 1983 om bedømmelse af brevstemmesedler	80
6. Oversigt over officielle og uofficielle bogstavbetegnelser	83
7. Uddrag af Lov om valg til folketinget (lovbekendtgørelse nr. 418 af 22. september 1980)	84
8. Uddrag af Lov om kommunale valg (lovbekendtgørelse nr. 196 af 22. april 1981)	88

Kapitel I. Indledning.

1. Udvalgets nedsættelse, kommissorium og sammensætning.

Den 21. februar 1984 nedsatte indenrigsministeren et udvalg vedrørende brevstemmeafgivning.

Udvalget fik følgende kommissorium:

"Udvalget har til opgave at overveje, om der bør foreslå ændrede regler for brevstemmeafgivning ved folketingsvalg, kommunale valg og valg til Europa-Parlamentet.

Udvalget skal navnlig overveje, hvorvidt reglerne bør ændres, således at det bliver lettere for vælgerne at afgive brevstemme, og således at der tilvejebringes et bedre grundlag for en mere ensartet bedømmelse af brevstemmerne.

Dersom udvalget finder, at en ændring af de gældende regler er hensigtsmæssig, skal udvalget stille forslag til udformningen af nyt brevstemmemateriale samt ændringsforslag til de gældende bestemmelser."

Udvalget fik følgende sammensætning:

Til formand for udvalget blev udpeget kandidatstipendiat, nu adjunkt, cand.jur. Holger Hansen, Københavns Universitet.

Fra de i folketinget repræsenterede partier:

Folketingsmedlem Bernhardt Tastesen, Socialdemokratiet (A).

Folketingsmedlem Aase Olesen, Det radikale Venstre (B).

Folketingsmedlem Annelise Gotfredsen, Det konservative Folkeparti (C).

Folketingsmedlem teif Hermann, Socialistisk Folkeparti (F).

Folketingsmedlem Frode Nør Christensen, Centrum-Demokraterne (M).

Folketingsmedlem Flemming Kofod-Svendsen, Kristeligt Folkeparti (Q).

Folketingsmedlem Bjørn Elmgvist, Venstre, Danmarks liberale Parti (V).

Folketingsmedlem Jørgen Lenger, Venstresocialisterne (Y).

Folketingsmedlem John Arentoft, Fremskridtspartiet (Z).

Fra indenrigsministeriet:

Afdelingschef, dr.jur. Preben Espersen.

Konsulent i valgspørgsmål Vilh. Brockmeyer.

Fuldmægtig Poul Toftegaard, indenrigsministeriet, har fungeret som sekretær for udvalget.

Udvalget har holdt 7 møder.

2. Baggrunden for udvalgets nedsættelse.

I forbindelse med prøvelsen af folketingsvalget den 10. januar 1984 gennemgik folketingets udvalg til prøvelse af valgene samtlige brevstemmesedler, som var taget i betragtning ved valget i Danmark den 10. januar 1984. Ved gennemgangen viste det sig, at valgbestyrelsernes bedømmelse af stemmesedlerne, uanset at retningslinjerne for bedømmelse af deres gyldighed er optaget i indenrigsministeriets cirkulære om afholdelse af valg til folketinget, foretages meget uensartet. Folketingsudvalget fandt derfor, at der også efter indenrigsministeriets cirkulæreskrivelse af 16. december 1983 om bedømmelse af brevstemmesedler er behov for en nøjere undersøgelse af reglerne for brevstemmeafgivning og henstillede på den baggrund til indenrigsministeren, at der blev nedsat et særligt udvalg med deltagelse af de i folketinget repræsenterede partier med henblik på at vurdere den mest hensigtsmæssige form for brevstemmeafgivning i fremtiden.

3. Afgrænsning af udvalgets opgaver.

Der har i udvalget været enighed om, at udvalgets opgave er at overveje nye regler vedrørende brevstemmesedlernes udformning samt vedrørende udfyldning og bedømmelse af disse. Andre, mere specifikke spørgsmål om brevstemmeafgivning, f.eks. brevstemmeafgivningens tilrettelæggelse på plejehjem m.v. indgår derimod ikke i udvalgets arbejde. Disse spørgsmål bør efter udvalgets opfattelse overvejes nærmere i det udvalg, som indenrigsministeren nedsatte den 1. september 1983 vedrørende en gennemgang og revision af folketingsvalgloven, den kommunale valglov og Europa-Parlamentsvalgloven (valglovs-

udvalget).

4. Resumé af udvalgets forslag vedrørende brevstemmesedlernes udformning og anvendelse.

Udvalget foreslår, at den stemmeseddel, der i almindelighed skal anvendes ved brevstemmeafgivning, udformes på en sådan måde, at den kommer til at indeholde rubrikker til angivelse af bogstavbetegnelse (partibogstav), partinavn (liste-betegnelse) og kandidatnavn. En sådan brevstemmeseddel skal anvendes ved al brevstemmeafgivning ved de kommunale valg samt ved brevstemmeafgivning til folketingsvalg og Europa-Parlamentsvalg, når afstemningen finder sted på folkeregistre, i kriminalforsorgens anstalter eller arresthuse, på afsides beliggende øer, der ikke udgør et selvstændigt afstemningsområde, i udlandet på en dansk diplomatisk eller konsulær repræsentation eller hos en af indenrigsministeren bemyndiget person samt på danske skibe eller fyr. Denne brevstemmeseddel har fået betegnelsen "den almindelige brevstemmeseddel".

Af hensyn til vælgere, der afgiver stemme på sygehuse og plejehuse eller i deres eget hjem, foreslår et flertal i udvalget (udvalgets medlemmer med undtagelse af Arentoft), at der herudover ved folketingsvalg og Europa-Parlamentsvalg anvendes "en særlig brevstemmeseddel", hvor på er trykt navnene på de partier, der er opstillingsberettigede ved trykningstidspunktet således, at det som hovedregel vil være tilstrækkeligt for vælgeren at mærke stemmesedlen med et kryds. Anvendelsen af en sådan brevstemmeseddel indebærer imidlertid, at det vil være nødvendigt ved folketingsvalg at nedsætte afstemningstiden fra de nugældende 3 uger til 1 uge før valget og ved Europa-Parlamentsvalg til to uger før valget. Det er derfor en afgørende forudsætning for flertallets forslag, at brevstemmeafgivningen på sygehuse og plejehuse samt i vælgernes eget hjem kan gennemføres indenfor den nedsatte afstemningstid. Er dette ikke tilfældet, finder flertallet, at den almindelige stemmeseddel også bør anvendes ved brevstemmeafgivning på sygehuse, plejehuse-

ner samt i hjemmene:.

Et mindretal (Arentoft) tager afstand fra anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel og foreslår, at der ved alle valg alene anvendes den almindelige brevstemmeseddel.

5. Resumé af de enkelte kapitler.

I kapitel II er der givet en oversigt over brevstemmeafgivningens udvikling, siden denne form for stemmeafgivning blev indført ved folketingsvalgloven af 1915. Det fremgår af oversigten, at kredsen af de vælgere, der kan afgive brevstemme, er blevet stadigt udvidet samtidig med, at der er sket en forlængelse af det tidsrum, hvori der kan brevstemmes.

I kapitel III er der redegjort for de forslag, der er fremkommet vedrørende brevstemmematerialets udformning. Der er i udvalget enighed om, at de brevstemmesedler, der nu anvendes ved folketingsvalg, de kommunale valg og valg til Europa-Parlamentet, ikke er hensigtsmæssige.

Et flertal i udvalget (udvalgets medlemmer med undtagelse af Arentoft) foreslår derfor, at der ved brevstemmeafgivning til folketingsvalg og Europa-Parlamentsvalg anvendes to slags brevstemmesedler, nemlig "den almindelige brevstemmeseddel" og "den særlige brevstemmeseddel".

"Den almindelige brevstemmeseddel", jfr. bilag 1, vil komme til at indeholde rubrikker til angivelse af bogstavbetegnelse, partinavn samt kandidatnavn.

"Den særlige brevstemmeseddel", jfr. bilag 2 og bilag 3 udformes ifølge forslaget på en sådan måde, at det er tilstrækkeligt, at vælgeren sætter et kryds - ligesom ved afstemningen på selve valgdagen - ud for et trykt partinavn. Det foreslås i øvrigt, at brevstemmesedlen forsynes med en egentlig afkrydsningsrubrik. Udformningen af brevstemmesedlen indebærer, at det er muligt også at afgive sin stemme på en kandidat.

Der vil ligeledes være mulighed for ved folketingsvalg at stemme på et opstillingsberedte parti, som på grund af tidsfristerne i folketingsvalgloven ikke er blevet trykt på

brevstemrnesedlen, jfr. nedenfor, ligesom det vil være muligt at stemme på en kandidat uden for partierne.

"Den almindelige brevstemmeseddel" foreslås anvendt ved brevstemmeafgivning til folketingsvalg og Europa-Parlamentsvalg på folkeregistre, i fængsler og arresthuse samt på afsides beliggende øer, der ikke udgør et selvstændigt afstemningsområde, samt i udlandet, herunder på danske skibe i udenrigsfart.

"Den særlige brevstemmeseddel" foreslås anvendt ved brevstemmeafgivning til folketingsvalg og valg til Europa-Parlamentet på plejehjem, i beskyttede boliger, på sygehuse samt i vælgernes eget hjem,

Baggrunden for forslaget om en særlig brevstemmeseddel er, at flertallet finder, at der er særlige hensyn at tage til vælgere, der afgiver stemme på de nævnte institutioner eller i hjemmene, idet de kan have særligt vanskeligt ved at udfylde en brevstemmeseddel.

Et mindretal (Arentoft) tager afstand fra anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel og foreslår, at der ved alle valg alene anvendes den almindelige brevstemmeseddel.

Der er i udvalget enighed om, at der ved kommunale valg kun anvendes den almindelige brevstemmeseddel, idet deltagelsen af de mange lokale kandidatlistor og den sene anmeldelsesfrist for opstilling til valget umuliggør trykning af en særlig brevstemmeseddel, der kan finde anvendelse i hele landet.

Der er endvidere enighed om, at der principielt bør være ligestilling mellem samtlige partier, der er opstillingsberettigede ved et folketingsvalg eller Europa-Parlamentsvalg. Dette indebærer bl.a., at trykningen af den særlige brevstemmeseddel ved folketingsvalg først kan påbegyndes efter udløbet af fristen for anmeldelse af nye partier, der i folketingsvalgloven er fastsat til kl. 16, 15.-dagen før valget. Det foreslås derfor, at der i folketingsvalgloven bliver optaget en bestemmelse om, at kun de "nye" partier, som har indleveret vælgererklæringer til indenrigsministeriet senest 21.-dagen før folketingsvalget, og som er blevet godkendt som

opstillingsberettigede partier, kan blive trykt på den særlige brevstemmeseddel.

Der er i øvrigt i kapitel III redegjort for en række yderligere følger af forslaget om den særlige brevstemmeseddel. Det fremgår bl.a., at tidsrummet for afgivelse af brevstemme ved anvendelse af den særlige brevstemmeseddel ved folketingsvalg må afkortes fra 3 uger til 1 uge - ved Europa-Parlamentsvalg til 2 uger - som følge af de sene tidsfrister for henholdsvis anmeldelse af nye partier og indlevering af kandidatlistor, samt at der i folketingsvalgloven og Europa-Parlamentsvalgloven må indsættes en slags force majeure bestemmelse om, at den almindelige brevstemmeseddel skal anvendes, såfremt den særlige brevstemmeseddel ikke når frem i tide.

I kapitel IV foreslås, at udfyldning af den almindelige brevstemmeseddel skal ske ved, at vælgeren i rubrikker på brevstemmesedlen, skriver enten navnet eller bogstavbetegnelsen på et af de partier (kandidatlistor), der har kandidater opstillet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er opført på valglisten. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat, der er opstillet i amts- eller storkredsen, skriver vælgeren dennes navn på stemmesedlen, eventuelt med tilføjelse af partinavnet eller bogstavbetegnelsen.

For så vidt angår den særlige brevstemmeseddel foreslås, at udfyldningen skal ske ved, at vælgeren mærker denne med et kryds i afkrydsningsrubrikken ud for et trykt partinavn. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat, som partiet har opstillet i den pågældende amts- eller storkreds, skriver vælgeren dennes navn i den tomme rubrik i partiets felt.

Hvis vælgeren ved folketingsvalg vil stemme på en kandidat uden for partierne, skal vælgeren skrive navnet på denne i en af de tomme rubrikker i det nederste felt på stemmesedlen.

Vil vælgeren ved et folketingsvalg stemme på et parti, der opstiller til valget, men ikke er trykt på brevstemmesedlen, skriver vælgeren partiets navn eller bogstav i en af

de tomme rubrikker i det nederste felt på brevstemmesedlen. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat, der er opstillet for partiet i den pågældende amts- eller storkreds, skriver vælgeren dennes navn i en af de tomme rubrikker i det nederste felt (eventuelt med tilføjelse af partiets navn eller bogstav i en af de tomme rubrikker).

Med hensyn til reglerne om ugyldighed foreslås, at de nugældende regler for så vidt angår brevstemmesedler i valglovene fastholdes ved bedømmelsen af den almindelige brevstemmeseddel. Det foreslås dog, at der tilføjes en bestemmelse om, at en almindelig brevstemmeseddel er ugyldig, såfremt den alene er påført navnet på en kandidat, som ikke er opstillet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er optaget på valglisten.

For så vidt angår den særlige brevstemmeseddel har udvalget særligt drøftet ugyldighedsproblematikken set i relation til de ugyldighedsgrunde, der gælder for den stemmeseddel, der anvendes på valgdagen. Der henvises nærmere til afsnit 3.6.

Kapitel V indeholder udvalgets forslag til ændring af folketingsvalgloven og den kommunale valglov.

København, november 1984.

John Arentoft (Z)	Vilh. Brockmeyer	Nør Christensen (M)
Bjørn Elmquist (V)	Preben Espersen	Annelise Gotfredsen (C)
Holger Hansen (formand)	Leif Hermann (F)	Kofod-Svendsen (Q)
Jørgen Lenger (Y)	Aase Olesen (B)	Bernhardt Tastesen (A)

Poul Toftegaard
(sekretær)

Kapitel II. Generelt om brevstemmeafgivning.

1. Brevstemmeafgivningens udvikling siden indførelsen ved folketingsvalgloven af 10. maj 1913.

Adgangen til at stemme pr. brev blev indført ved folketingsvalgloven af 10. maj 1915 (ved kommunalvalg blev brevstemmeafgivning indført i 1933).

Berettigede til at afgive stemme pr. brev var kun søfolk, "der ved deres virksomhed som sådanne er forhindrede fra at komme personlig til stede på afstemningsstedet". Det var ligegyldigt, om vedkommende var forhyret med et dansk eller et fremmed skib.

Stemmeafgivningen kunne her i landet finde sted fra 14 dage før valget - på Færøerne, Island, Grønland og i udlandet tidligst 3 måneder før valget.

Brevstemmematerialet var stort set som det, der anvendes i dag. Om stemmesedlerne hedder det i § 99, stk. 2, at "blanketterne til stemmesedlerne skal være af hvidt papir uden påtegning eller særmærke af nogen art". Attestationen foretoges her i landet af skibsføreren eller dennes stedfortræder i overværelse af et tilkaldt besætningsmedlem som vidne eller af en mønstringsbestyrer eller toldtjenestemand. I udlandet attesterede enten skibsføreren i overværelse af et besætningsmedlem som vidne eller en dansk konsul (vicekonsul) eller på Færøerne, Island, Grønland og de dansk-vestindiske øer af en dansk eller islandsk statstjenestemand. Endvidere kunne en lokal notarius publicus attestere. Var det skibsføreren, der attesterede, skulle der føres en særlig bog med de relevante oplysninger.

Der var adgang til at modtage brevstemmer også efter afstemningens begyndelse. Viste det sig herefter, at en person også havde stemt ved personligt fremmøde, blev brevstemmen ladet ude af betragtning.

Ved lov nr. 373 af 21. december 1938 blev adgangen til

brevstemmeafgivning udvidet til også at omfatte "personer ansat ved fyrvæsenet" samt "vælgere, der som følge af ansættelse i statens eller kommunens tjeneste eller varetagelse af offentligt hverv eller ved privat kontrakt- eller arbejdsforhold er nødsaget til at opholde sig udenfor kommunen på en sådan måde, at de er udelukket fra at indfinde sig på afstemningsstedet indenfor de for afstemningen fastsatte tidsfrister."

Stemmeafgivningen kunne nu også finde sted på folkeregistrene, hvorimod adgangen til at afgive stemme for en lokal notarius publicus bortfaldt.

Endvidere blev der fastsat mere detaljerede regler om brevstemmematerialets beskaffenhed. Om stemmesedlerne kun dette, at de "skulle være af hvidt papir påtegnet ordet stemmeseddel på begge sider men i øvrigt uden påtegning eller særmærke af nogen art".

Ved lov nr. 171 af 31. marts 1953 blev adgangen til brevstemmeafgivning udvidet på ny, således at alle vælgere, der på grund af ophold uden for den kommune, hvor de er opført på valglisten, var forhindret i at møde frem på valgdagen, kunne afgive stemme pr. brev. At den pågældende var forhindret inden for kommunens grænser var ikke tilstrækkeligt. Afstemningen kunne her i landet finde sted i de 3 sidste søgnedage før valget (i udlandet fortsat 3 måneder). I modsætning til tidligere krævedes det, at brevstemmen skulle være nået frem inden afstemningens påbegyndelse. Under debatten spillede i øvrigt spørgsmålet om syges adgang til at afgive stemme en fremtrædende rolle.

Ved lov nr. 325 af 22. december 1953 blev adgangen til brevstemmeafgivning igen udvidet, således at vælgere, som har fast bopæl på afsides beliggende øer, der ikke udgør et selvstændigt afstemningsområde, kunne stemme pr. brev, såfremt de kun med uforholdsmæssig vanskelighed kunne nå frem til afstemningsstedet.

Ved lov nr. 59 af 4. marts 1964 blev tidsrummet for brevstemmeafgivning udvidet fra de 3 sidste søgnedage til de 7 sidste søgnedage før valgets afholdelse.

Ved lov nr. 445 af 21. december 1965 blev der indført adgang til brevstemmeafgivning også i tilfælde af ophold i bopælskommunen på afstemningsdagen. Tidligere krævedes det, at man havde ophold uden for bopælskommunen på afstemningsdagen (foruden naturligvis at man af den grund ikke kunne være til stede). Tidsrummet for brevstemmeafgivning blev udvidet fra de sidste 7 søgnedage til de sidste 3 uger før valgets afholdelse.

Til gengæld kunne stemmeafgivningen senest finde sted næstsidste søgnedag før afstemningsdagen, idet der havde vist sig vanskeligheder med at få alle stemmerne frem til tiden (fra 1953: afstemningens påbegyndelse). Der skete endvidere visse tydeliggørelser for så vidt angår søfolks brevstemmeafgivning. Det blev således lovfæstet, at det påhvilede skibsføreren at foranstalte afstemning ombord, og at samtlige danske skibe skulle underrettes om udskrivning af valget.

Ved lov nr. 283 af 10. juni 1970 blev brevstemmeafgivningen udvidet til vælgere, der er indlagt på offentlige eller private sygehuse eller andre offentlige helbredelses- og plejeinstitutioner, på private alderdomshjem og plejehjem, med hvilke en kommunalbestyrelse i henhold til omsorgsloven har indgået overenskomst om indlæggelse, eller som er indsat i en af fængselsvæsenets institutioner.

Ved lov nr. 567 af 16. november 1977 blev der indført adgang til brevstemmeafgivning i beskyttede boliger samt adgang til efter forud fremsat begæring at brevstemme i vælgerens private hjem.

Ved lov nr. 145 af 30. april 1980 forbedredes muligheden for søfolks stemmeafgivning, idet disse - for så vidt de er på sejlads i udenrigsfart - kan afgive stemme til det kom-

mende valg umiddelbart efter afholdelsen af et folketingsvalg. Med hensyn til stemmesedlerne blev det samtidig bestemt, at de kun skulle være påtrykt "Stemmeseddel" på den ene side«

2. Oversigt over tidsrum, hvori der kan brevstemmes, sammenholdt med frister for anmeldelse af nye partier samt for indlevering af kandidatanmeldelser m.v.

Udvidelsen af kredsen af de personer, der kan afgive brevstemme, og det tidsrum, hvori der kan brevstemmes, er sket uden at der samtidig er sket ændringer i reglerne i valglovene om tidsfristerne for anmeldelse af nye partier samt for indlevering af kandidatanmeldelser m.v. Dette har f.eks. medført, at der er lange tidsrum, hvor vælgerne kan brevstemme uden at kende navnene på samtlige opstillingsberettigede partier og kandidater, hvilket i sig selv medfører muligheder for, at vælgerne begår fejl ved stemmeafgivningen.

For nærmere at anskueliggøre reglerne er der nedenfor angivet oversigter over relevante data vedrørende valgenes afvikling.

Folketingsvalg.

Der er taget udgangspunkt i valget, den 10. januar 1984, der blev udskrevet den 16. december 1983.

9/12-81	16/12-83	20/12-83	26/12-83	2/1-84	7/1-84	10/1-84
Brevstemmeafgivningen kan begynde på danske skibe i udenrigsfart	Brevstemmeafgivningen begynder i udlandet	Brevstemmeafgivningen begynder i Danmark (3 uger før valg dagen)	Sidste frist for anmeldelse af nye partier (15. dagen før valg dagen)	Fra denne dato er navnene på kandidaterne "endelige"	Sidste dag hvor der kan brevstemmes (næstsidste søgne dag før valg dagen)	Valgdagen

Oversigten viser, at det samlede tidsrum, i hvilket man kunne brevstemme ved folketingsvalget den 10. januar 1984, var fra og med den 16. december 1983 til og med den 7. januar 1984, idet dog Drevstemmeafgivningen ombord i danske skibe i udenrigsfart allerede kunne begynde dagen efter det forrige folketingsvalg.

Fra den 16. december 1983 til den 26. december 1983 kunne der brevstemmes, før det var endeligt bekendtgjort, hvilke partier og hvilke kandidater, der opstillede til valget.

Fra den 26. december 1983 til den 2. januar 1984 kunne der brevstemmes, uden at vælgerne kendte kandidatnavnene.

Kommunale valg.

Der er her taget udgangspunkt i de kommunale valg, der blev afholdt den 17. november 1981. Også ved disse valg er der et langt tidsrum, hvor der kan brevstemmes, uden at vælgerne kender listebetegnelserne på samtlige kandidatlistes og navnene på kandidaterne.

17/8-81	27/10-81	10/11-81	14/11-81	17/11-81
Brevstemmeafgivningen begynder i udlandet (3 måneder før valgdagen)	Brevstemmeafgivningen begynder i Danmark (3 uger før valgdagen)	Kandidatlistene bekendtgøres (ugedagen før valgdagen)	Sidste dag, hvor der kan brevstemmes (næstsidste søgnedag før valgdagen)	Valgdagen

Der kunne ved kommunevalget den 17. november 1981 brevstemmes i tidsrummet fra og med 17. august 1981 til og med 14. november 1981.

Fra den 17. august 1981 til den 10. november 1981 kunne der brevstemmes, før det var endeligt bekendtgjort, hvilke kandidater og kandidatlistes, der opstillede til valget.

Europa-Parlamentsvalg.

Der er taget udgangspunkt i Europa-Parlamentsvalget den 14. juni 1984.

14/3-84	19/4-84	20/5-84	24/5-84	12/6-84	14/6-84
Brevstemmeafgivningen begynder i udlandet (3 måneder før valgdagen)	Sidste frist for anmeldelse af nye partier (8 uger før valgdagen)	Sidste frist for indlevering af kandidatlistor (25.-dagen før valgdagen)	Brevstemmeafgivningen begynder i Danmark (3 uger før valgdagen)	Brevstemmeafgivningen slutter (næstsidste søgning dag før valgdagen)	Valgdagen

Der kunne således ved Europa-Parlamentsvalget den 14. juni 1984 afgives brevstemme i tidsrummet fra og med den 14. marts 1984 til og med den 12. juni 1984.

Fra den 14. marts 1984 - d., v.s. i udlandet - kunne der brevstemmes, før det var endeligt bekendtgjort, hvilke kandidater eller partier, der opstillede til valget. Fra den 19. april 1984 til den 20. maj 1984 kunne der i udlandet brevstemmes, uden at vælgerne kendte samtlige kandidatnavne. Ved brevstemmeafgivningen i Danmark var såvel navnene på de opstillede partier som kandidatnavnene kendte i hele afstemningsperioden.

3. Oversigt over brevstemmesteder.

Brevstemmeafgivning kan finde sted på følgende afstemningssteder :

- vælgere, som opholder sig inden for landets grænser, kan afgive stemme på et hvilket som helst folkeregister,
- vælgere, der er indlagt på offentlige eller private sygehuse, kan afgive stemme på sygehuset,
- vælgere, der er indlagt eller optaget
  - a) på andre offentlige helbredelses- eller plejainstitutioner,
  - b) på private alderdoms- og plejehjem, med hvilke en kommunalbestyrelse har indgået aftale om indlæggelse i henhold til den sociale lovgivning,
  - c) i beskyttede boliger, der drives af en kommune, en amtskommune eller af en selvejende institution, med hvilken en kommunalbestyrelse har indgået aftale i

henhold til den sociale lovgivning,
 kan afgive stemme på institutionen,
 vælgere, der er indsat i kriminalforsorgens institutio-
 ner, kan afgive stemme på institutionen,
 vælgere, der er bosat på afsides beliggende øer, der
 ikke udgør et selvstændigt afstemningsområde, kan af-
 give stemme hos en af kommunalbestyrelsen udpeget valg-
 berettiget person,
 vælgere, der opholder sig her i landet, og som på grund
 af sygdom eller manglende førlighed ikke vil kunne møde
 frem på afstemningsstedet på valgdagen, kan afgive brev-
 stemme i hjemmet, medmindre vælgeren har adgang til at
 afgive brevstemme på en af de institutioner eller bolli-
 ger, der er nævnt ovenfor,
 vælgere, der opholder sig på Færøerne, kan afgive stemme
 på de færøske folkeregistre eller hos en af indenrigs-
 ministeren bemyndiget,
 vælgere, der opholder sig i Grønland, kan afgive stemme
 på de grønlandske folkeregistre eller hos en af inden-
 rigsministeren bemyndiget,
 vælgere, som opholder sig uden for landets grænser, kan
 afgive stemme på en dansk diplomatisk eller konsulær re-
 præsentation i udlandet (dog ikke i Schweiz, hvor myn-
 dighederne ikke tillader stemmeafgivning til valg i ud-
 landet) eller hos en af indenrigsministeren bemyndiget,
 søfolk, passagerer på danske skibe i udenrigsfart (bort-
 set fra passagerer på færger, rutebåde og lignende) og
 personer ansat ved farvandsvæsenet har adgang til at af-
 give stemme på vedkommende skib eller vedkommende fyr.

4. Oversigt over stemmemodtagere.

Følgende personer fungerer som brevstemmemodtagere:

for vælgere, der afgiver stemme på et folkeregister:
 Folkeregisterføreren eller dennes stedfortræder,
 for vælgere, der er indlagt på offentlige eller private
 sygehuse: Sygehusinspektøren eller dennes stedfortræder,

for vælgere, der er indlagt eller optaget på andre offentlige helbredelses- eller plejeinstitutioner, private alderdoms- og plejehjem samt beskyttede boliger: En repræsentant for folkeregistret. Såfremt kommunalbestyrelsen har bemyndiget lederne af de forannævnte andre offentlige helbredelses- eller plejeinstitutioner til at foranstalte afstemningens gennemførelse på institutionen, skal som stemmemodtager fungere institutionens leder eller en anden person, som er ansat ved institutionen i en overordnet administrativ stilling, og som af lederen er udpeget til at fungere som stemmemodtager, for vælgere, der er indsat i en af kriminalforsorgens anstalter eller arresthuse:: Lederen af vedkommende anstalt eller arresthus eller dennes stedfortræder, for vælgere, der har bopæl på afsides beliggende øer, samt vælgere, der er ansat ved farvandsvæsenet: Den af kommunalbestyrelsen særligt bemyndigede person, henholdsvis en embedsmand ved farvandsvæsenet, for vælgere, der har adgang til at afgive brevstemme i hjemmet: To repræsentanter for folkeregistret, som skal være valgberettigede og ansatte i kommunens tjeneste, og som i forening fungerer som stemmemodtagere, for vælgere, der opholder sig på Færøerne eller i Grønland: Folkeregisterføreren eller dennes stedfortræder eller en person, som er bemyndiget hertil af indenrigsministeren,

for søfolk og passagerer på danske skibe i udenrigsfart: Skibsføreren eller den, han har bemyndiget hertil, for vælgere, der iøvrigt afgiver stemme i udlandet: Vedkommende konsulatembedsmand eller anden person, som er bemyndiget hertil af indenrigsministeren.

Kapitel III. Udformning af brevstemmematerialet.

1. Gældende regler.

Reglerne om brevstemmematerialets udformning er fastsat i henholdsvis folketingsvalglovens § 57, den kommunale valglovs § 57 og Europa-Parlamentsvalglovens § 10, stk. 2 og § 17.

Folketingsvalglovens § 57 har følgende ordlyd:

"Indenrigsministeren tilvejebringer de stemmesedler, konvolutter, følgebrev og omslag, der skal benyttes til brevstemmeafgivning. De skal kunne fås hos folkeregistre, toldvæsen og de danske konsuler i udlandet. De skal så vidt muligt findes om bord i danske skibe.

Stk. 2. Stemmesedlerne skal være af hvidt papir, påtrykt ordet "Stemmeseddel", men i øvrigt være uden påtegning eller afmærkning af nogen art. Konvolutterne skal være uigennemsigtige og fuldstændig dække stemmesedlen. De skal være påtrykt en kort vejledning om, hvorledes stemmeafgivningen finder sted. Omslagene skal på forsiden have en påtrykt angivelse af, at de indeholder en stemmeseddel. På bagsiden skal de være forsynet med en rubrik, hvor vælgeren skriver sit fulde navn, fødselsdato og bopælen i den kommune, hvori vælgeren er opført på valglisten.

Stk. 3. Følgebrevene skal indeholde en erklæring om, at vælgeren selv frivilligt og uden overværelse af andre har udfyldt stemmesedlen, lagt den i konvolutten og tilklæbet denne, samt en erklæring om, at vælgeren på valgdagen er forhindret i at møde frem på afstemningsstedet i det tidsrum, i hvilket afstemningen finder sted. Følgebrevet skal angive datoen for underskriften og vælgerens fulde navn, fødselsdato, stilling og bopælen i den kommune, hvori vedkommende er opført på valglisten. Endvidere skal følgebrevet indeholde en attest udstedt af (Jen, over for hvem stemmeafgivning har fundet sted, med bevidnelse af, at underskriften er ægte og skrevet på den tid og det sted, som vælgeren har angivet, samt med bevidnelse af, at stemmeafgivning har fundet sted uden overværelse af andre."

Den omhandlede konvolut er blå, mens omslaget er gult.

Den kommunale valglovs § 57 svarer indholdsmæssigt til folketingsvalglovens § 57, idet det dog er bestemt, at stemmesedlerne til kommunalbestyrelsesvalg skal være af hvidt papir, medens de til amtsrådsvalg skal være af gult papir. De skal være påtrykt ordet "Stemmeseddel", samt være forsynet med en trykt angivelse af, at de vedrører valg til kommunalbestyrelsen eller amtsrådet.

Ved stemmeafgivning på Færøerne, i Grønland eller i udlandet samt på danske skibe anvendes det: brevstemmemateriale, der er fremstillet til brug ved folketingsvalg.

Ved kommunale valg er såvel omslaget som den konvolut, der indeholder stemmesedlen til kommunalbestyrelsesvalget blå, mens den konvolut, der indeholder stemmesedlen til amtsrådsvalg er gul.

Ifølge § 17 i Europa-Parlamentsvalgloven kan indenrigsministeren fastsætte nærmere regler om brevstemmeafgivningens gennemførelse og stemmematerialet, hvilket senest er sket i afsnit X, pkt. A i cirkulære af 27. februar 1984 om afholdelse af valg af danske repræsentanter til Europa-Parlamentet .

For så vidt angår personer, der har fast bopæl i et af de øvrige EF-lande kan indenrigsministeren ifølge § 10, stk. 2, fastsætte nærmere regler om afstemningens gennemførelse for disse personer. Dette er sket i bekendtgørelse nr. 594 af 13. november 1978 om stemmeafgivning for disse personer, hvor der i § 3 er fastsat nærmere regler for udseendet af det stemmemateriale, der skal anvendes.

Der er altså i princippet tale om to slags stemmemateriale afhængig af, om den, der stemmer, har fast bopæl i Danmark eller i et af de andre EF-lande.

Stemmematerialet består af en hvid stemmeseddel påtrykt ordene "Stemmeseddel til Europa-Parlamentsvalg" indlagt i en blå konvolut, et følgebrev samt et såkaldt omslag, en stor konvolut, hvori stemmematerialet skal fremsendes. Medens stem-

meseddel og den blå konvolut er ens for begge slags stemmemateriale, er følgebrevet udforret forskelligt, idet vælgere, der har fast bopæl i Danmark, skal afgive en erklæring om, at de på valgdagen vil være forhindret i at indfinde sig på afstemningsstedet, medens vælgere med fast bopæl i et af de øvrige EF-lande skal afgive en erklæring om, at de ikke har afgivet stemme til Europa-Parlamentet i noget andet EF-land. Omslaget er for at forebygge fejltagelser fremstillet i forskellige farver. Omslaget, der indeholder stemmematerialet til brug for vælgere med fast bopæl i Danmark, er grønt, mens omslaget, der indeholder det stemmemateriale, der skal anvendes af vælgere med fast bopæl i et af de øvrige EF-lande, er gråt.

2. Indkomne forslag om brevstemmematerialets udformning.

2.1. Forslag om en ændret grafisk udformning af den nugældende brevstemmeseddel.

Indenrigsministeriet fik efter afholdelsen af folketingsvalget den 10. januar 1984 tilsendt en række forslag om ændring af brevstemmematerialets udformning, ligesom nogle af udvalgets medlemmer har fremsat forslag herom.

Der fremkom bl.a. en række forslag om at foretage en grafisk ændring af den nugældende brevstemmeseddel, således at den kommer til at indeholde rubrikker til angivelse af bogstavbetegnelse, partinavn samt kandidatnavn (ved kommunale valg og valg til Europa-Parlamentet bogstavbetegnelse, listebetegnelse samt kandidatnavn).

Dette forslag rejser ikke juridiske eller administrative problemer.

2.2. Forslag om anvendelse af en brevstemmeseddel påtrykt bogstavbetegnelser og partibetegnelser for de i folketinget repræsenterede partier.

2.2.1. Indholdet af disse forslag.

De fleste af de indsendte forslag vedrørte en brevstemmeseddel, der i sin udformning ligner den stemmeseddel, der anvendes på valgdagen.

Disse forslag havde til fælles, at bogstavbetegnelser og

partibetegnelser for de i folketinget repræsenterede partier skulle trykkes på brevstemmesedlen i felter under hinanden i alfabetisk rækkefølge efter de tildelte bogstavbetegnelser. I partiets felt skulle der være en tom rubrik til anførelse af et kandidatnavn. Nederst på brevstemmesedlen skulle der være et tomt felt til brug ved stemmeafgivning på opstillingsberettigede partier, der ikke er repræsenteret i folketinget, samt til stemmeafgivning på kandidater, der måtte være opstillet uden for partierne ved folketingsvalg. Endelig skulle der yderst ved stemmesedlens højre kant anbringes en afkrydsningsrubrik.

Når opstillingsberettigede partier uden for folketinget ikke skulle trykkes på brevstemmesedlen, skyldtes det ifølge forslaget, at man ikke med sikkerhed kan vide, om disse vil benytte deres ret til at opstille til folketinget.

På grund af de mange lokale kandidatlistor ved kommunale valg var forslaget ikke egnet til anvendelse ved disse valg.

Disse forslag har været genstand for indgående overvejelser, jfr. nedenfor.

En brevstemmeseddel, hvorpå der alene er trykt navnene på de partier, der er repræsenterede i folketinget, giver anledning til en række betænkeligheder ud fra såvel juridiske som administrative synspunkter.

En sådan brevstemmeseddel indebærer en forskelsbehandling over for andre opstillingsberettigede partier og vil ikke harmonere med statsministerens ret til ifølge grundloven at udskrive folketingsvalg med kort varsel.

Mod forslaget kan også indvendes, at det. f.eks. ikke kan garanteres, at brevstemmematerialet kan nå at være fremme på afstemningsstederne til det tidspunkt, hvor afstemningen kan begynde, såvel i Danmark som i udlandet.

Endvidere kan forslaget give anledning til usikkerhed såvel hos vælgerne som hos de, der foranstalter afstemningen.

I det følgende gennemgås de væsentligste juridiske og administrative synspunkter vedrørende forslaget nærmere. Da forslaget som nævnt ikke vedrører kommunale valg, er reglerne i den kommunale valglov ikke behandlet.

2.2.2. Juridisk vurdering.

2.2.2.1. Definition af opstillingsberettigede partier.

Der skal indledningsvis redegøres for, hvad der ifølge folketingsvalgloven og Europa-Parlamentsvalgloven forstås ved et opstillingsberettiget parti.

Af § 23, stk. 1, i folketingsvalgloven fremgår det, at de partier, der ved sidste folketingsvalg opnåede repræsentation i folketinget og fortsat er repræsenteret i dette, er berettiget til deltagelse i folketingsvalg.

Berettiget til deltagelse i folketingsvalg er ifølge § 23, stk. 2, endvidere nye partier, der senest kl. 16, femten dage før valgets afholdelse anmeldes for indenrigsministeren af et antal vælgere, der mindst svarer til 1/175 af samtlige gyldige stemmer, der blev afgivet ved det sidst afholdte folketingsvalg. Dette tal udgør for tiden 19.212 vælgere.

Det fremgår af samme bestemmelse, at det tyske mindretals parti (Slesvigsk Parti) er opstillingsberettiget, såfremt det inden den anførte frist anmelder sin deltagelse i valget. Denne bestemmelse skal ses på baggrund af den særlige stilling, som et nationalt mindretal indtager.

Ifølge § 23, stk. 5, har anmeldelsen af et nyt parti gyldighed indtil afholdelsen af førstkommande folketingsvalg, dog mindst i ét år fra anmeldelsens dato.

Der vil således sædvanligvis være en række partier, udover de, der er repræsenteret i folketinget, der er opstillingsberettigede til folketingsvalg.

Tager man som eksempel udgangspunkt i situationen efter folketingsvalget den 10. januar 1984, drejede det sig om følgende partier:

Marxistisk-Leninistisk Parti (anmeldelsen var gyldig indtil 26. april 1984) og Internationalen-Socialistisk Arbejderparti (anmeldelsen var gyldig indtil 18. februar 1984). Endvidere var Danmarks Retsforbund og Danmarks kommunistiske Parti opstillingsberettigede, men disse partiers opstillingsberettigelse bortfaldt med afholdelsen af folketingsvalget, da anmeldelserne var mere end ét år gamle. Danmarks kommu-

nistiske Parti blev med virkning fra 29. maj 1984 påny opstillingsberettiget .

Dette kan illustreres således:

<u>11/1-84</u>	<u>18/2-84</u>	<u>26/4-84</u>	<u>29/5-84</u>
A. Socialdemokratiet	1	1	1
B. Det radikale Venstre			
C. Det konservative Folkeparti			
F. Socialistisk Folkeparti			
I. <u>Internationalen-Socialistisk Arbejderparti</u>			
K. Danmarks kommunistiske Parti			
L. Marxistisk-Leninistisk Parti			
M. Centrum-Demokraterne			
<u>Q. Kristeligt Folkeparti</u>			
V. Venstre, Danmarks liberale Parti			
Y. Venstresocialisterne			
<u>Z. Fremskridtspartiet</u>			

Ifølge § 7a i Europa-Parlamentsvalgloven er de partier, der ved det senest afholdte folketingsvalg opnåede repræsentation i folketinget og fortsat er repræsenteret i dette, samt partier, der ved det senest afholdte valg til Europa-Parlamentet har opnået repræsentation i Europa-Parlamentet og fortsat er repræsenteret i dette, opstillingsberettigede til Europa-Parlamentsvalg. Opstillingsberettigede til dette er ifølge § 7b, stk. 1, endvidere partier, der senest kl. 16 8 ugers-dagen før valgdagen, anmeldes for indenrigsministeren af et antal vælgere, der mindst svarer til 2% af samtlige ved det sidst afholdte folketingsvalg afgivne gyldige stemmer. Dette tal udgør for tiden 67.241 vælgere.

2.2.2.2. Indeholder forslaget et brud på lighedsgrundsætningen i dansk ret?

I Grundloven er lighedsgrundsætningen kommet til udtryk i en række grundlovsbestemmelser, bl.a. § 31, stk. 2, der

lyder således:

"De nærmere regler for valgrettens udøvelse gives ed valgloven, der til sikring af en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne fastsætter valgmåden, herunder hvorvidt forholdstalsvalgmåden skal føres igennem i eller uden forbindelse med valg i enkeltmandskredse".

I forvaltningsretten gælder der ligeledes en almindelig lighedsgrundsætning, der, på baggrund af den forvaltningsretlige praksis, kan formuleres således, at forvaltningen er forpligtet til at behandle væsentligt lige forhold lige i retlig henseende.

Såfremt forvaltningen uberettiget tilsidesætter lighedsgrundsætningen, vil dette kunne give anledning til kritik fra Folketingets Ombudsmand, og domstolene vil i sidste instans kunne kende afgørelsen ugyldig.

Såvel Højesteret som Folketingets Ombudsmand har taget stilling til spørgsmålet om ligelig behandling af opstillingsbereligede partier med hensyn til valgudsendelser i radio og tv.

Af højesteretsdommen fra 1959 (Ugeskrift for Retsvæsen, side 33 f) fremgår det bl.a.: "Aftenen forud for folketingsvalget den 14. maj 1957 var arrangeret et vælgermøde i radio og fjernsyn med deltagelse af de partier, der var repræsenteret i folketinget. Partiet De Uafhængige, der var opstillingsberettiget til valget, men som ikke var repræsenteret i folketinget, blev nægtet adgang til at deltage i vælgermødet og anlagde retssag mod Danmarks Radio. Landsretten, hvis dom enstemmigt blev stadfæstet af højesteret, udtalte: "Ved sagens pådømmelse findes det at måtte lægges til grund, at den stedfundne diskussion i radioen aftenen før valget i forbindelse med transmissionen i fjernsynet har været af stor agitationsmæssig betydning over for vælgerne både i henseende til tidspunktet for udsendelsen og selve iscenesættelsen af denne. Det for et demokratisk samfund afgørende hensyn til en ligelig behandling af alle de i folketingsvalget deltagende partier - et hensyn, som det i særlig grad må påhvile forvaltningen af statsradiofonien at udvise - måtte derfor

føre til, at ikke et enkelt af disse partier blev udelukket fra en udsendelse, hvori iøvrigt alle de andre partier deltog.

Idet sagsøgerne efter valglovens § 23 har været berettiget til deltagelse i valget den 14. maj 1957 sammen med de partier, der da fandtes i folketinget, og da der ikke i sagens oplysninger er grundlag for at fastslå, at afgørende praktiske vanskeligheder for sagsøgernes deltagelse i den pågældende radioudsendelse har foreligget, findes sagsøgte, der har ansvaret for de i så henseende truffene dispositioner, at have været ubeføjet til at afskære sagsøgerne fra at deltage i udsendelsen."

I sin beretning for 1963 har ombudsmanden "kritiseret Radiorådets vedtagelse, hvorved Danmarks Retsforbund og Danmarks kommunistiske Parti ikke blev ligestillet med de i Folketinget repræsenterede partier med hensyn til udsendelse i radio og tv i anledning af folkeafstemningen den 25. juni 1963".

Ombudsmanden har i årsberetningen fra 1977 overfor radio-rådet givet udtryk for sin generelle vurdering af spørgsmålet om afgrænsningen af de politiske partier, der har fået adgang til at producere og udsende partipolitiske udsendelser i Danmarks Radio, og har bl.a. peget på Danmarks Radios forpligtelse til i "en udsendelsesrække som den omtalte" at ligestille de opstillingsberettigede politiske partier. Ombudsmanden har i den forbindelse redegjort for højesteretsdommen fra 1959 og ombudsmandsudtalelsen fra 1963 om samme emne samt for den forvaltningsretlige litteratur om lighedsgrundsætningen.

Rækkevidden af dommen og ombudsmandens afgørelser, der jo alene vedrører radioens og fjernsynets forpligtelser til en ligelig behandling af opstillingsberettigede partier med hensyn til valgagitation, kan diskuteres. Der er dog fremført en række principielle betragtninger med hensyn til forvaltningens pligt til ligelig behandling, som også har en almen gyldighed. Hertil kommer, at de anførte betragtninger med hensyn til en ligelig behandling af opstillingsberettigede partier vedrørende valgagitation må veje så meget tungere, når det drejer sig om udformningen af en stemmeseddel, der jo umiddelbart præsenteres for vælgeren i en valgsituation, og hvorpå vælgerens ønske direkte kommer til udtryk.

Det må derfor antages, at såfremt der benyttes brevstemmesedler alene påtrykt navnene på de partier, der er repræsenteret i folketinget/Europa-Parlamentet, vil der foreligge en forskelsbehandling over for andre opstillingsberettigede partier.

2.2.2.3. Kan forskelsbehandlingen i et sådant forslag "helbredes"?

Den forskelsbehandling, forslaget vil indebære over for andre opstillingsberettigede partier, kunne delvis afhjælpes administrativt ved, at indenrigsministeriet til de steder, hvor der kan brevstemmes, udsendte meddelelse om nye opstillingsberettigede partier og om hidtil opstillingsberettigede partier, som ikke længere er opstillingsberettigede eller som eventuelt ikke ønskede at opstille. Det ville således være muligt for vælgerne at gøre sig bekendt med samtlige de på stemmeafgivningstidspunktet opstillingsberettigede partier.

Ved at opføre samtlige opstillingsberettigede partier på brevstemmesedlen ville kravet om ligestilling være tilgodeset, dog kun på tidspunktet for trykningen af brevstemmesedlen og som nævnt ovenfor ville en sådan løsning kræve udsendelse af meddelelse om nye opstillingsberettigede partier og/eller meddelelse om partier, som ikke længere var opstillingsberettigede eller som ikke ville benytte sig af retten til at opstille.

Det må endvidere antages, at sådanne afhjælpningsforanstaltninger vil medføre forvirring hos vælgerne og samtidig være meget vanskelige at administrere.

Konklusionen må derfor være, at brevstemmesedlerne først kan trykkes, når anmeldelsesfristen for nye partier - ved valg til Europa-Parlamentet fristen for indlevering af kandidatlistor - udløber. Herved vil der blive ligestilling mellem de opstillingsberettigede partier og de administrative problemer vil blive færre, jfr. dog nærmere nedenfor i afsnit 2.2.3.

2.2.2.4. Statsministerens ret til udskrivelse af nyvalg.

Ifølge grundlovens § 32, stk. 2, kan kongen, det vil i realiteten sige statsministeren, til enhver tid udskrive nyvalg med den virkning, at de bestående folketingsmandater bortfalder, når nyvalg har fundet sted. Efter udnævnelse af et nyt ministerium kan valg dog ikke udskrives, forinden statsministeren har fremstillet sig for folketinget.

Forslaget harmonerer ikke med statsministerens ret til at udskrive folketingsvalg med kort varsel. Der henvises nærmere til det nedenfor under afsnit 2.2.3.1. anførte, hvor spørgsmålet af systematiske grunde er medtaget..

2.2.3. Administrativ vurdering .

2.2.3.1. Tidspunktet for udsendelse af brevstemmematerialet.

En forudsætning for at anvende den omhandlede brevstemmeseddel er, at den er færdigtrykt og udsendt til de steder, hvor der kan afgives brevstemme, forinden brevstemmeafgivningen kan påbegyndes i henhold til reglerne i valglovene.

Det må i denne forbindelse tages i betragtning, at alt ubrugt brevstemmemateriale skal makuleres, efter at et valg er godkendt, såfremt folketingets sammensætning er ændret efter valget. Trykning af nye brevstemmesedler med de i folketinget repræsenterede partier kan derfor først påbegyndes, når valget er godkendt.

Der er derfor nedenfor redegjort for de relevante tidspunkter med henblik på at vurdere, om det er administrativt muligt at anvende brevstemmesedler, der alene er påtrykt de i folketinget repræsenterede partier, ved brevstemmeafgivningen såvel her i landet som i udlandet.

Folketingsvalg.

Der er taget udgangspunkt i folketingsvalget den 10. januar 1984, hvor den grafiske fremstilling fra kapitel II, afsnit 2 viser tidspunkterne for, hvornår brevstemmeafgivningen kan begynde ved valget. Disse tidspunkter fastlægger samtidig, hvornår brevstemmesedlerne påtrykt de i folketinget repræsenterede partier skulle være fremme til brug ved brevstemmeafgivningen.

9/12-81	16/12-83	20/12-83	7/1-84	10/1-84	11/1-84
Brevstemmeafgivningen begynder på danske skibe i udenrigsfart	Brevstemmeafgivningen begynder i udlandet	Brevstemmeafgivningen begynder i Danmark	Sidste dag hvor der kan afgives brevstemme	Valgdagen	Brevstemmeafgivningen begynder på danske skibe i udenrigsfart

Søfolk, samt medsejlende ægtefæller, ombord i danske skibe i udenrigsfart kan efter de gældende regler begynde at brevstemme fra dagen efter et folketingsvalg med virkning for et kommende folketingsvalg. Dette forudsætter, at det fornødne brevstemmemateriale altid er ombord på disse skibe til brug ved et kommende folketingsvalg.

Med hensyn til brevstemmeafgivning i udlandet i øvrigt (på danske ambassader eller konsulater) eller på Færøerne eller i Grønland gælder, at brevstemmematerialet skal være fremme 3 måneder før valgdagen, hvor brevstemmeafgivningen kan begynde. Denne bestemmelse i folketingsvalgloven må ses i relation til, at der udskrives ordinært valg hvert 4. år. I tilfælde af udskrivning af ekstraordinært valg med et kortere varsel end 3 måneder vil tidsrummet, hvori der kan brevstemmes, blive tilsvarende kortere. Brevstemmematerialet skulle således ved folketingsvalget den 10. januar 1984 være fremme på afstemningsstederne den 16. december 1983, nemlig den dag, hvor valget blev udskrevet. Det bemærkes, at udenrigsministeriet har oplyst, at det tager 1-1½ måned fra ordren gives, til brevstemmematerialet vil være ude på samtlige ambassader og konsulater.

For så vidt angår brevstemmeafgivning i Danmark skal brevstemmematerialet være fremme på afstemningsstederne 3 uger før valgdagen, hvor brevstemmeafgivningen kan begynde. Ved sidste folketingsvalg skulle brevstemmematerialet være fremme den 20. december 1983.

Af ovenstående fremgår, at man ikke kan vente med at begynde fremstillingen og udsendelsen af brevstemmesedlerne

til valget er udskrevet.

Såfremt det blev besluttet, at brevstemmematerialet skal trykkes og udsendes hurtigst muligt efter afholdelsen af et folketingsvalg, vil brevstemmematerialet dog ikke kunne være fremme på danske skibe i udenrigsfart, når brevstemmeafgivningen ifølge loven kan begynde her.

I relation til brevstemmeafgivningen i udlandet i øvrigt, vil der - også selvom brevstemmematerialet udsendes snarest muligt efter afholdelsen af et valg - kunne opstå problemer med, at brevstemmematerialet kan være fremme på afstemningsstederne til tiden, såfremt der påny udskrives valg inden for de første par måneder efter det sidst afholdte valg.

Hvis der kort tid efter et valg påny udskrives valg, vil der også i relation til brevstemmeafgivningen i Danmark kunne opstå problemer. Det vil således være nødvendigt at fremstille nyt brevstemmemateriale og brevstemmeafgivningen vil først kunne begynde, når brevstemmematerialet er udsendt til afstemningsstederne. Dette vil ikke harmonere med statsministerens grundlovsmæssige ret til at udskrive valg, når statsministeren har fremstillet sig for folketinget, jfr. ovenfor under afsnit 2.2.2.4.

Europa-Parlamentsvalg.

Der er taget udgangspunkt i Europa-Parlamentsvalget den 14. juni 1984, jfr. den grafiske fremstilling i kapitel II, afsnit 2.

14/3-84	19/4-84	20/5-84	24/5-84	12/6-84	14/6-84
Brevstemmeafgivningen begynder i udlandet	Sidste frist for anmeldelse af nye partier	Sidste frist for indlevering af kandidat-liste	Brevstemmeafgivningen begynder i Danmark	Sidste dag hvor der kan afgives brevstemme	Valgdagen

Til brug for brevstemmeafgivningen i udlandet skal brevstemmematerialet være fremme på danske ambassader, konsulater

og danske skibe i udenrigsfart samt på afstemningsstederne på Færøerne og Grønland 3 måneder før valgdagen, hvor brevstemmeafgivningen kunne begynde. D.v.s. at brevstemmematerialet til brug ved Europa-Parlamentsvalget den 14. juni 1984 skulle være fremme den 14. marts 1984.

For så vidt angår brevstemmeafgivningen i Danmark skulle brevstemmematerialet være fremme på afstemningsstederne 3 uger før valgdagen, dvs. den 24. maj 1984, hvor brevstemmeafgivningen kunne begynde.

Da det i EF-reglerne er fastlagt, at der afholdes valg til Europa-Parlamentet hvert 5. år, og da terminen for valgets afholdelse endvidere er fastsat i disse regler, vil det være muligt at fastsætte et tidspunkt for, hvornår brevstemmematerialet skal være færdigtrykt for at være fremme på afstemningsstederne i rette tid.

Med de gældende frister for anmeldelse af nye partier - 8 ugers-dagen før valget (den 19. april 1984) samt for indlevering af kandidatlistor - 25.-dagen før valget (den 20. maj 1984)-vil det dog ikke være muligt at udsende brevstemmemateriale hverken til brug ved brevstemmeafgivningens begyndelse i Danmark eller i udlandet fortrykt navnene på de partier, der endeligt stiller op til valget.

2.2.3.2. Tidspunktet for udsendelse af meddelelse(r) om nye opstillingsberettigede partier.

Folketingsvalg.

Såfremt navnene på de i folketinget repræsenterede partier skal trykkes på brevstemmesedlen, vil det være nødvendigt, dels af hensyn til en ligelig behandling af alle opstillingsberettigede partier, dels med henblik på at vælgeren, på det tidspunkt vedkommende brevstemmer, kan være tilstrækkeligt informeret om navnene på samtlige de på dette tidspunkt opstillingsberettigede partier, at indenrigsministeriet udsender meddelelse(r) om nye opstillingsberettigede partier.

Der kan igen tages udgangspunkt i valget den 10. januar 1984, hvor tidsangivelserne viser, hvornår meddelelsen om

andre opstillingsberettigede partier skal være fremme på afstemningsstederne, hvis vælgerne skal være orienterede om samtlige opstillingsberettigede partier.

9/12-81	16/12-83	20/12-83	7/1-84	10/1-84	11/1-84
Brevstemmeafgivningen begynder ombord på danske skibe i udenrigsfart	Brevstemmeafgivningen begynder i udlandet	Brevstemmeafgivningen begynder i Danmark	Sidste dag, hvor der kan afgives brevstemme	Valgdagen	Brevstemmeafgivningen begynder ombord på danske skibe i udenrigsfart

Meddelelserne kan tænkes udsendt løbende, d.v.s. at der skal udsendes meddelelse hver gang et nyt parti bliver godkendt som opstillingsberettiget. Dette forekommer dog at blive uoverskueligt og forvirrende, idet det: dels vil medføre meget papir, dels at man - såfremt et parti ikke længere er opstillingsberettiget - også må udsende meddelelse om dette. Der vil i øvrigt være vanskeligheder i relation til søfolk og medsejlende ægtefæller ombord på danske skibe i udenrigsfart, hvor en meddelelse om nye opstillingsberettigede partier ikke kan være fremme, når brevstemmeafgivningen kan begynde.

Meddelelsen kan tænkes udsendt samtidig med, at der udskrives valg til folketinget.

For så vidt angår søfolk og medsejlende ægtefæller ombord på danske skibe i udenrigsfart kan man ikke vente med at udsende meddelelse om de nye opstillingsberettigede partier til valget udskrives, da brevstemmeafgivningen jo kan begynde fra dagen efter et folketingsvalg.

I udlandet kunne man ved sidste folketingsvalg brevstemme fra og med den 16. december 1983, den (dag hvor valget blev udskrevet. De, der brevstemte denne dag, ville ikke være orienterede om samtlige de på dette tidspunkt opstillingsberettigede partier.

I Danmark ville det dog have været muligt at have udsendt

meddelelsen inden den 20. december 1983, hvor brevstemmeafgivningen begyndte på folkeregistrene m.v.

Det skal dog påpeges, at såfremt et folketingsvalg udskrives med et varsel på 3 uger eller derunder, vil man ikke kunne nå at udsende en meddelelse, da brevstemmeafgivningen i Danmark så vil begynde samme dag, som valget blev udskrevet.

Man kunne så overveje en kombination af løbende udsendelse af meddelelser fulgt op af en samlet meddelelse, når valget udskrives.

I givet fald må der fastsættes et tidspunkt hvert år, hvor meddelelse skal udsendes om de på dette tidspunkt nye opstillingsberettigede partier.

Alle "kombinationsmuligheder" efterlader dog et indtryk af, at det vil blive overordentligt vanskeligt at administrere udsendelsen af meddelelserne om nye opstillingsberettigede partier. Der vil let kunne opstå en situation, hvor vælgerne ved brevstemmeafgivningen ikke er informeret om samtlige disse partier.

Europa-Parlamentsvalg.

Såfremt navnene på de i folketinget og Europa-Parlamentet repræsenterede partier skal trykkes på brevstemmesedlen, må indenrigsministeriet ligeledes skulle udsende meddelelse om nye opstillingsberettigede partier.

14/3-84	19/4-84	20/5-84	24/5-84	12/6-84	14/6-84
Brevstemmeafgivningen begynder i udlandet	Sidste frist for anmeldelse af nye partier	Sidste frist for indlevering af kandidat-liste	Brevstemmeafgivningen begynder i Danmark	Sidste dag hvor der kan afgives brevstemme	Valgdagen

En endelig fortegnelse over de partier, der opstiller til valget, ville ved det sidst afholdte valg først kunne være udsendt efter den 20. maj 1984. I udlandet ville man derfor indtil dette tidspunkt kunne brevstemme uden at kende navnene på samtlige opstillede partier. I Danmark vil det dog være muligt at udsende en endelig fortegnelse over samtlige op-

stillede partier, inden brevstemmeafgivningen kan påbegyndes.

2.2.4. Konklusion.

Som det vil fremgå af ovenstående (giver forslaget om en brevstemmeseddel, hvorpå alene er trykt navnene på de partier, der er repræsenterede i folketinget (ved Europa-Parlamentsvalg partier, der er repræsenterede i folketinget eller i Europa-Parlamentet), anledning til en række juridiske og administrative betænkeligheder.,

Betænkelighederne er af en sådan karakter, at forslaget ikke kan anbefales.

3. Udvalgets overvejelser og forslag.

3.1. Vedrørende brevstemmesedlernes udformning.

Der er i udvalget enighed om, at udformningen af de brevstemmesedler, der hidtil har været anvendt ved de forskellige former for valg, ikke er hensigtsmæssig,. Udvalget finder derfor, at der må ske en ændring, således at det bliver lettere for vælgerne at afgive brevstemme, idet man dog samtidig er opmærksom på, at udformningen ifølge kommissoriet samtidig skal muliggøre en mere ensartet bedømmelse af brevstemmesedlerne.

Efter udvalgets opfattelse ville hensynet til vælgerne formentlig bedst blive tilgodeset ved anvendelsen af en brevstemmeseddel, hvor det er tilstrækkeligt, at vælgerne skal sætte et kryds ligesom ved afstemningen på selve valgdagen. Dette hensyn gør sig i særlig grad gældende for så vidt angår vælgere, der afgiver stemme på sygehuse og plejeinstitutioner eller i deres eget hjem. Især de ældre vælgere har været vant til at skulle sætte et kryds på stemmesedlen på valgdagen og kan derfor tænkes at have særlig svært ved at sætte sig ind i en anden afstemningsmetode eller måske have fysiske vanskeligheder ved at udfylde en brevstemmeseddel som den nuværende.

Udvalget finder imidlertid ikke at kunne anbefale, at der anvendes en således udformet brevstemmeseddel til samtlige former for valg og på samtlige steder, hvor der kan afgives brevstemme.

For så vidt angår de kommunale valg, vil det ikke være muligt at anvende en sådan brevstemmeseddel, idet de mange lokale kandidatlisters umuliggør fremstilling af en stemmeseddel, der kan anvendes over hele landet, ligesom den sene tidsfrist for indlevering af kandidatlisterne stiller sig hindrende for trykningen.

Ved folketingsvalg og valg til Europa-Parlamentet vil en sådan brevstemmeseddel ej heller kunne anvendes på samtlige de steder, hvor der kan afgives brevstemme. Der henvises herom til de juridiske og administrative betæneligheder, der er fremført i afsnit 2.2., som udvalget fuldt ud kan tilslutte sig.

Efter udvalgets opfattelse giver forslaget om at anvende en brevstemmeseddel, der skal indeholde rubrikker til angivelse af bogstavbetegnelse, partinavn samt kandidatnavn (ved kommunale valg og valg til Europa-Parlamentet bogstavbetegnelse, listebetegnelse samt kandidatnavn), jfr. afsnit 2.1., ikke anledning til juridiske og administrative betæneligheder. En således udformet brevstemmeseddel vil kunne anvendes ved såvel folketingsvalg, kommunale valg og Europa-Parlamentsvalg og har derfor i det følgende fået betegnelsen "den almindelige brevstemmeseddel". Da der ikke bliver trykt partinavne på brevstemmesedlen, vil den kunne fremstilles uden hensyntagen til, hvornår et valg vil blive udskrevet, og brevstemmesedlerne vil således altid kunne være fremme på afstemningsstederne ved brevstemmeafgivningens begyndelse, det være sig såvel på afstemningsstederne i Danmark som i udlandet. De brevstemmesedler, der ikke bliver brugt ved et valg, vil kunne anvendes ved et kommende valg. Brevstemmesedlen vil ved sin udformning efter udvalgets opfattelse i høj grad gøre det lettere for vælgerne at afgive brevstemme og vil samtidig kunne sikre en mere ensartet bedømmelse af brevstemmerne.

Et flertal i udvalget (udvalgets medlemmer med undtagelse af Arentoft) finder imidlertid, at denne udformning ikke fuldt ud tilgodeser det særlige hensyn, der som nævnt bør tages til vælgere, der afgiver stemme på sygehuse og plejehjem eller i deres eget hjem. Flertallet finder derfor, at

disse vælgere ved folketingsvalg og Europa-Parlamentsvalg bør have mulighed for at stemme ved anvendelsen af en brevstemmeseddel, hvor det er tilstrækkeligt, at vælgeren sætter et kryds ligesom ved afstemningen på selve valgdagen, men hvor det samtidigt er muligt at stemme på en kandidat.

Anvendelsen af en således udformet brevstemmeseddel vil nødvendiggøre en række ændringer i folketingsvalgloven. Disse forslag til ændringer og overvejelserne herom er behandlet detaljeret nedenfor.

Flertallet finder, at en del af disse lovændringer indebærer en række principielt uheldige konsekvenser og finder endvidere, at det er principielt uheldigt, at det ikke vil være muligt at anvende ensartet udformede brevstemmesedler ved folketingsvalg, valg til Europa-Parlamentet, samt ved kommunale valg. Flertallet mener desuagtet, at denne brevstemmeseddel - der i det følgende har fået betegnelsen "den særlige brevstemmeseddel", da den skal anvendes af særlige vælgergrupper - bør anvendes ud fra de omhandlede hensyn til disse vælgere. Da det vil blive nødvendigt at afkorte tidsrummet for afstemningen ved anvendelsen af denne brevstemmeseddel, er det dog en afgørende forudsætning for flertallet, at det er praktisk muligt at gennemføre afstemningen inden for det - afkortede - tidsrum.

Et mindretal (Arentoft) er af den opfattelse, at den almindelige brevstemmeseddel også tilgodeser de særlige hensyn, der er at tage til denne gruppe vælgere,.

Udvalget foreslår herefter, at der fremover ved kommunale valg alene anvendes den almindelige brevstemmeseddel.

Et flertal i udvalget (udvalgets medlemmer med undtagelse af Arentoft) foreslår, at der fremover ved folketingsvalg og valg til Europa-Parlamentet anvendes såvel den almindelige brevstemmeseddel som den særlige brevstemmeseddel, idet den særlige brevstemmeseddel anvendes ved brevstemmeafgivning på sygehuse, plejehjem og i vælgernes eget hjem.

Et mindretal (Arentoft) tager afstand fra anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel og foreslår, at der ved alle valg alene anvendes den almindelige brevstemmeseddel. Mindretallet

finder, at brevstemmesystemet bør være så enkelt som muligt og mener, at anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel vil give anledning til større problemer end hidtil.

Udvalget er opmærksom på, at en eventuel anvendelse af en særlig brevstemmeseddel også ved kommunale valg forudsætter en undersøgelse af en række spørgsmål. Udvalget skal henstille, at dette overvejes i valglovsudvalget.

3.2. De konkrete forslag til udformning af brevstemmesedlerne.

3.2.1. Den almindelige brevstemmeseddel.

Den almindelige brevstemmeseddel - jfr. bilag 1 - skal være påtrykt ordet "Stemmeseddel" og indeholde rubrikker til angivelse af bogstavbetegnelse, partinavn samt kandidatnavn (ved kommunale valg og ved valg til Europa-Parlamentet bogstavbetegnelse, listebetegnelse samt kandidatnavn). Den må ikke herudover indeholde nogen påtegning eller afmærkning af nogen art.

3.2.2. Den særlige brevstemmeseddel.

Den særlige brevstemmeseddel - jfr. bilag 2 og 3 - svarer i sin udformning til den under afsnit 2.2. omhandlede. Dog vil samtlige partier, der er opstillingsberettigede på tryknings-tidspunktet, blive trykt på brevstemmesedlen.

Den særlige brevstemmeseddel skal være påtrykt ordet "Folketingsvalget" henholdsvis "Europa-Parlamentsvalget" med tilføjelse af datoen og årstallet for valget. Desuden skal der i felter under hinanden i alfabetisk rækkefølge efter partiernes tildelte bogstavbetegnelser anbringes de enkelte partiers betegnelser (bogstavbetegnelse og partinavn), ligesom der i hvert partis felt skal være anbragt en tom rubrik til anførelse af et kandidatnavn.

Nederst på den brevstemmeseddel, der skal anvendes ved folketingsvalg, skal der desuden være et tomt felt til brug ved stemmeafgivning på nye partier, der ikke måtte være godkendt som opstillingsberettigede ved stemmesedlernes trykning, jfr. afsnit 3.4.2., samt ved stemmeafgivning på kandidater, der måtte være opstillet udenfor partierne. Endelig skal der yderst ved stemmesedlens højre kant anbringes en rubrik til anbringelse af et kryds.

Ved Europa-Parlamentsvalg er der ikke behov for et tilsvarende tomt felt, da samtlige opstillingsberettigede partier vil være kendt ved trykningen.

Det bemærkes, at de partier, der er trykt på de viste stemmesedler i bilag 2 og 3 er de, der for tiden er opstillingsberettigede til henholdsvis folketinget og Europa-Parlamentet.

3.3. De konkrete forslag vedrørende anvendelsen af de to slags brevstemmesedler.

3.3.1. Den almindelige brevstemmeseddel.

Den almindelige brevstemmeseddel anvendes ved brevstemmeafgivning til folketingsvalg og Europa-Parlamentsvalg

- i udlandet, herunder på danske skibe i udenrigsfart
- på folkeregistre
- i fængsler og arresthuse
- samt på afsides beliggende øer, der ikke udgør et selvstændigt afstemningsområde.

Ved brevstemmeafgivning til kommunale valg anvendes kun den almindelige brevstemmeseddel.

3.3.2. Den særlige brevstemmeseddel.

Den særlige brevstemmeseddel anvendes ved brevstemmeafgivning til folketingsvalg og Europa-Parlamentsvalg

- på plejehjem
- i beskyttede boliger
- på sygehuse
- samt ved brevstemmeafgivning i vælgerens eget hjem.

3.4. Påkrævede ændringer i folketingsvalgloven m.v. ved anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel.

3.4.1. Indledning.

Anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel forudsætter, som nævnt under afsnit 3.1., at der sker en række ændringer i folketingsvalgloven. De fornødne ændringer er nærmere gennemgået nedenfor.

Et mindretal i udvalget (Arentoft) har som nævnt under afsnit 3.1. taget afstand fra anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel. De under de enkelte afsnit fremsatte udtalelser dækker derfor alene opfattelsen hos de øvrige medlemmer - i det følgende i dette kapitel, kaldet "flertallet". Mindretallet er dog enig i, at det er nødvendigt at gennemføre en række lovændringer, såfremt den særlige brevstemmeseddel skal kunne anvendes.

3.4.2. Anmeldelsesfristen for nye partier.

Der har som tidligere nævnt i udvalget - udfra en juridisk og administrativ vurdering - været enighed om, at der bør være ligestilling mellem partierne i folketinget og "nye" opstillingsberettigede partier med hensyn til at blive trykt på den særlige brevstemmeseddel.

Dette har gjort den gældende frist i folketingsvalgloven for anmeldelse af nye partier til et væsentligt spørgsmål, idet trykningen af den særlige brevstemmeseddel først kan begynde efter udløbet af denne frist.

Der er i udvalget enighed om, at der ikke bør ændres på denne frist - kl. 16, 15.-dagen før valget - der ved lov nr. 145 af 30. april 1980 blev ændret fra 14.-dagen før valget. En forlængelse af fristen ville ikke harmonere med statsministerens ret til ifølge grundloven at udskrive valg med kort varsel, jfr. ovenfor under afsnit 2.2.2.4. Der er i udvalget ligeledes enighed om, at indenrigsministeriet må have den fornødne tid til at gennemgå og kontrollere de vælgererklæringer, der indleveres i forbindelse med anmeldelse af et nyt parti. Udvalget har ikke fundet, at indenrigsministeriet ved modtagelsen af vælgererklæringerne kan give partierne en foreløbig godkendelse, idet resultatet i så fald vil kunne blive, at der på brevstemmesedlen vil kunne blive trykt et eller flere partier, som ved gennemgangen viste sig alligevel ikke at opfylde betingelserne for at blive godkendt som opstillingsberettiget.

flertallet foreslår derfor, at der i folketingsvalgloven optages en bestemmelse om, at kun de nye partier, som har fo-

retaget anmeldelse for indenrigsministeren senest 21.-dagen før valget, og som er blevet godkendt som opstillingsberettigede partier, bliver optaget på den særlige brevstemmeseddel.

Flertallet finder det principielt uheldigt, at ikke samtlige opstillingsberettigede partier bliver trykt på brevstemmesedlen, men mener at kunne acceptere dette ud fra de særlige hensyn, der ligger bag anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel.

Det forudsættes, at indenrigsministeriet udsender meddelelse, når partier, der har foretaget anmeldelse senere end 21. dagen, er blevet godkendt som opstillingsberettigede. De, der foranstalter brevstemmeafgivningen, må herefter gøre vælgere opmærksomme på disse partier.

3.4.3. Fristen for indlevering af kandidatanmeldelser.

Det vil ikke være muligt ved anvendelse af de særlige brevstemmesedler at tage højde for den situation, at et parti i en amts- eller storkreds indleverer kandidatlisterne for sent, dvs. efter udløbet af fristen for indlevering af kandidatanmeldelser, der ifølge folketingsvalgloven er 11.-dagen før valget.

Dette medfører i givet fald, at man i en amts- eller storkreds kan brevstemme på et parti, som ganske vist er trykt på brevstemmesedlen, men som alligevel ikke opstiller kandidater i den pågældende amts- eller storkreds.

Alle udvalgets medlemmer finder det uheldigt, at der således på grund af de trykte partinavne kan lægges op til forekomst af ugyldige stemmer. Flertallet mener dog, at man må acceptere dette ud fra de ovennævnte særlige hensyn.

3.4.4. Tidsrummet for brevstemmeafgivning.

Såfremt der skal anvendes særlige brevstemmesedler, må tidsrummet for brevstemmeafgivning for så vidt angår plejehjem, beskyttede boliger, sygehuse samt i hjemmene afkortes fra de nuværende 3 uger før valget til den sidste uge før valget (dog senest næstsidste søgnedag før valget), hvilket vil sige, at afstemningen skal kunne gennemføres på 5-6 dage.

Ved Europa-Parlamentsvalg vil det dog ikke; være nødvendigt at begrænse tidsrummet for brevstemmeafgivning i så væsentligt et omfang. Fristen for indlevering af kandidatlister udløber 25.-dagen før valget, og stemmesedlerne vil kunne fremstilles således, at der vil være 14 dage til afstemning på de omhandlede institutioner og i hjemmene.

Udvalget har skønnet, at der på landsplan er mellem 80.000 og 100.000 vælgere på plejehjem, i beskyttede boliger, på sygehusene samt i egne hjem, og der skal således trykkes mindst 100.000 brevstemmesæt. Trykningen af et sådant oplag forventes at kunne ske på 4 dage, men udover trykningen vil der gå et par dage med forsendelsen til folkeregistrene og sygehusene.

Medens afstemningen på de private alderdoms- og plejehjem, i de beskyttede boliger og i hjemmet finder sted ved det stedlige folkeregisters foranstaltning, forestås afstemningen på de offentlige eller private sygehuse af sygehusinspektøren og på andre offentlige helbredelses- og plejeinstitutioner af lederen af institutionen efter bemyndigelse fra kommunalbestyrelsen. Forsyningen med de fornødne brevstemmesæt må derfor også for disse institutioners vedkommende ske fra de enkelte kommuner (folkeregistre).

Det kan i denne forbindelse oplyses, at der på landsplan pr. januar 1982 var 963 kommunale og amtskommunale plejehjem og 358 private plejehjem samt 171 kommunale og amtskommunale beskyttede boliger og 44 private beskyttede boliger.

På disse ialt 1536 institutioner opholder der sig ca. 50.000 stemmeberettigede beboere.

Der er ligeledes på landsplan ca. 130 sygehuse, hvoraf de 100 er såkaldte almindelige sygehuse, medens de 30 er såkaldte "diverse sygehuse", dvs. f.eks. gigthospitaler, langtidsmedicinske afdelinger m.v.

Der er på sygehusene ialt ca 39.000 sengepladser. I løbet af et år vil der gennemsnitligt være 22.000 patienter, der vil være stemmeberettigede.

Det har ikke været muligt at angive antallet af hvor mange vælgere, der afgiver brevstemme i deres egne hjem, idet

dette kræver en forespørgsel til samtlige kommuner. Stikprøver viser følgende tal ved folketingsvalget den 10. januar 1984:

Frederiksberg kommune: 202, Københavns kommune: 457, Roskilde kommune: 74, Helsingør kommune: 15, Køge kommune: 25 og Ålborg kommune: 222.

Det fremgår af bemærkningerne til lov nr. 283 af 10. juni 1970 og lov nr. 567 af 16. november 1977, hvor brevstemmeafgivningen blev udvidet til institutionel¹ne og i vælgernes egne hjem, at der ikke har ligget særlige overvejelser bag fastsættelsen af 3 ugers tidsrummet til brevstemmeafgivning disse steder, men at man har fulgt det almindelige gældende tidsrum.

Det har af tidsmæssige grunde ikke været muligt at foretage en undersøgelse af, om afstemningen kan gennemføres på 5-6 dage på de omhandlede institutioner og i hjemmene. Det er dog en afgørende forudsætning for flertallets forslag om anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel, at dette er muligt.

3.4.5. Anvendelse af den almindelige brevstemmeseddel, såfremt den særlige brevstemmeseddel ikke når frem i tide.

Det er en væsentlig forudsætning, at brevstemmesættene, der indeholder de særlige brevstemmesedler er fremme hos de, der foranstalter afstemningen på de omhandlede institutioner og i vælgernes egne hjem så betids, at afstemningen kan begynde, således at der er de nævnte 5-6 dage til gennemførelsen.

Som det vil fremgå af afsnit 3.4.2. kan trykningen af de særlige brevstemmesedler først påbegyndes efter kl. 16, 15.-dagen før valget. Som nævnt under afsnit 3.4.4. forventes trykningen af et oplag på 100.000 brevstemmesæt at tage 4 dage hvortil kommer et par dage til forsendelsen.

Dette kan med udgangspunkt i folketingsvalget den 10. januar 1984 illustreres således:

M	Ti	O	To	F	L	S	M	Ti	O	To	F	L
26/12	27/12	28/12	29/12	30/12	31/12	1/1	2/1	3/1	4/1	5/1	6/1	7/1
Sidste frist for anmeldelse af nye partier	Trykning				Aflevering til forsendelse	Forsendelse	Det tidsrum i hvilket man i givet fald havde kunnet brevstemme på institutionerne og i hjemmene, såfremt der ved folketingsvalget den 10. januar 1984 havde været anvendt særlige brevstemmesedler					

Flertallet finder derfor, at det vil være nødvendigt at indsætte en slags "force majeure" bestemmelse i valgloven om, at den almindelige brevstemmeseddel skal anvendes, såfremt den særlige brevstemmeseddel ikke når frem, når afstemningen kan påbegyndes.

3.4.6. Særligt om brevstemmesedler der er påtrykt navne på partier, der ikke opstiller kandidater i alle amts- eller storkredse.

Den særlige brevstemmeseddel vil være påtrykt navnene på de partier, der er godkendt som opstillingsberettigede ved trykningens iværksættelse. Et særligt problem vil opstå, dersom Slesvigsk Parti benytter sig af sin ret til at anmelde deltagelse i folketingsvalget. I så fald vil partiet have krav på at blive optaget på den særlige brevstemmeseddel, men da partiet traditionelt kun opstiller kandidater i Sønderjyllands amtskreds, ville det have været ønskeligt, om partiet kun blev optaget på den brevstemmeseddel, der skal anvendes i Sønderjyllands amtskreds. Dette vil af hensyn til den korte tid, der er til rådighed for fremstillingen, ikke være muligt, og vælgere, der skal brevstemme i andre stor- og amtskredse end Sønderjyllands amtskreds, vil i givet fald blive præsenteret for en stemmeseddel, der indeholder navnet på et parti, cier ikke opstiller kandidater. Tilsvarende problem vil som nævnt opstå, såfremt et parti, der er trykt på den særlige brevstemmeseddel, undlader at opstille kandidater eller anmelder disse for sent i en eller flere stor- og amtskredse. I begge tilfælde vil stemmer afgi-

vet på et parti, der ikke har opstillet kandidater i pågældende amts- eller storkreds, være ugyldige., Der har i udvalget været enighed om, at uanset dette må vælgeren afgive sin stemme på en sådan stemmeseddel, idet vælgeren dog udtrykkelig må gøres opmærksom på, at der på brevstemmesedlen er trykt navnet på et parti, der ikke har kandidater opstillet.

3.4.7. Praktiske følger af anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel.

Den tid, der er til rådighed for trykningen og udsendelsen af de særlige brevstemmesedler, bevirker, at udsendelsen af disse brevstemmesedler må foretages på en sådan måde, at brevstemmesedlerne forsendes særskilt, medens det øvrige stemmemateriale kan forsendes samlet. I hver pakke vil brevstemmesedler ligge for sig og kuverter, følgebrev og omslag for sig. Det vil således påhvile brevstemmemodtageren at sørge for, at stemmesedlen nedlægges i det øvrige stemmemateriale, inden det udleveres til vælgerne.

Det skal i øvrigt bemærkes, at brevstemmematerialet skal makuleres efter hvert valg, såfremt der er sket en ændring med hensyn til de opstillingsberettigede partier.

3.5. Overvejelser vedrørende de øvrige bestanddele af brevstemmematerialet.

Udvalget finder ikke, at der er grund til at ændre på reglerne i valglovene om konvolutter, følgebrev og omslag.

Udvalget henstiller dog, at omslaget til de fortrykte brevstemmesedler trykkes i en særlig farve, således at man kan se forskel på disse omslag og på de omslag, der skal anvendes i udlandet og på folkeregistrene m.v.

Endvidere henstiller udvalget, at vejledningen på kuverterne om, hvorledes man skal brevstemme, affattes på en måde, der er mere forståelig for vælgerne.

Kapitel IV. Bedømmelse af brevstemmesedler.

1. Indledning.

1.1. Tidligere overvejelser om bedømmelse af brevstemmesedler i folketingets udvalg til prøvelse af valgene.

Spørgsmålet om bedømmelse af brevstemmesedler har gentagne gange været genstand for drøftelse i de efter folketingsvalgene nedsatte udvalg til prøvelse af valgene. Der henvises til bilag 4, hvor der er redegjort for disse overvejelser.

1.2. Udvalget vedrørende bedømmelse af brevstemmer.

Den 24. februar 1982 nedsatte den daværende indenrigsminister et udvalg vedrørende bedømmelse af brevstemmer med repræsentanter fra de politiske partier i folketinget og indenrigsministeriet.

Udvalget - der særligt havde til opgave at vurdere spørgsmålet om anvendelse af uofficielle bogstavbetegnelser - afgav i juni 1982 en betænkning, der er optrykt i Folketings-tidende 1982/83 tillæg B, spalte 139 f. Med hensyn til udvalgets konklusioner vedrørende de uofficielle bogstavbetegnelser, henvises til ovennævnte bilag 4.

Det skal dog her nævnes, at udvalget med hensyn til bedømmelse af brevstemmesedler sammenfattende fandt, at "det grundlæggende kriterium for bedømmelsen af stemmesedler, herunder brevstemmer, må være, om der er rimelig tvivl om, hvilket parti vælgeren har ønsket at stemme på. Hvis der ikke er grundlag for rimelig tvivl om vælgerens ønske, kan stemmesedlen alene anses som ugyldig, hvis stemmesedlen enten har fået et særpræg, der skaber risiko for brud på valghemmeligheden, eller stemmesedlen er udfyldt under sådanne omstændigheder, at der ikke har været den nødvendige garanti mod valgtryk."

1.3. Betænkningen fra det udvalg til prøvelse af valgene, som folketinget nedsatte i forbindelse med folketingsvalget den 10. januar 1984.

Da der fra flere sider var rejst tvivl om, hvorvidt brevstemmer var blevet ensartet bedømt over hele landet, besluttede udvalget til prøvelse af valgene at foretage en fornyet bedømmelse af alle brevstemmesedler, som var taget i betragtning ved valget i Danmark den 10. januar 1984.

Af udvalgets betænkning og indstilling - der findes optrykt i Folketingstidende 1983/84, 2. samling, tillæg B, spalte 9 - fremgår det, at udvalget ved sin gennemgang af brevstemmesedlerne ved folketingsvalget den 10. januar 1984 har peget på "to former" for uensartet bedømmelse af brevstemmerne i valgbestyrelserne, nemlig en bedømmelse som er direkte i modstrid med de fastsatte retningslinier samt en uensartet bedømmelse, som kan henføres til mere skønmæssige afgørelser.

Som eksempler på bedømmelse, der er direkte i modstrid med fastsatte retningslinjer er bl.a. nævnt:

- at det af afskriften fra valgbogen for Københavns amts 9. kreds fremgår, at 2 brevstemmesedler mærket "D" blev godkendt af valgbestyrelsen som gyldige stemmer for partiet Venstre, uanset at dette partis bogstavbetegnelse er "V", samt at det af valgbogen for Frederiksborg amts 2. kreds fremgår, at valgbestyrelsen har erklæret en brevstemme for ugyldig, uagtet den er udfyldt med navnet: "Henning Christoffersen", der var opstillet i Frederiksborg amtskreds.
- udtalelsen fra valgbestyrelsen for Københavns amts 2. opstillingskreds, hvori det hedder, at valgbestyrelsen for Københavns amts 2. opstillingskreds, uanset bestemmelserne i indenrigsministeriets cirkulære af 27. oktober 1980 og ministeriets cirkulæreskrivelse af 16. december 1983, i enkelte tilfælde som partistemmer har godkendt brevstemmesedler alene påført navnet på en kendt politiker, der ikke er opstillet i Københavns amtskreds.

Med hensyn til de uensartede skønmæssige afgørelser har udvalget anført:

"Det skal tilføjes, at udvalget har konstateret, at valgbestyrelserne for så vidt angår de skønmæssige afgørelser vedrørende stemmesedler, hvis gyldighed er tvivlsom, har fulgt en noget varierende praksis. Udvalget har på dette område

ønsket at foretage en mere ensartet bedømmelse og har herved taget udgangspunkt i de mindre restriktive skøn, som er blevet anlagt af visse valgbestyrelser.

Dette gælder således i følgende tilfælde:

1. Hvor der er påført fejlstavede eller ufuldstændigt stavede kandidat- eller partinavne, som efter udvalgets opfattelse med rimelig sikkerhed refererer til opstillede kandidater eller partier.
2. Hvor stemmesedlen er utydeligt udfyldt, men hvor udvalget har skønnet, at det med rimelig sikkerhed har kunnet afgøres, hvilket parti eller hvilken kandidat vælgeren har ønsket at stemme på.
3. Hvor der i ubetydelig grad er tegnet, skrevet eller påført noget udover et korrekt kandidat- eller partinavn.
4. Hvor der er tale om skrift, som er gået af almindelig brug, og som indebærer en særlig udformning af bogstaverne."

2. Reglerne om udfyldning af brevstemmesedler.

2.1. Indledning.

Da reglerne om udfyldning af brevstemmesedlerne har en nær sammenhæng med reglerne om bedømmelse af disse, har udvalget overvejet og stillet forslag til regler om udfyldning af henholdsvis den almindelige og den særlige brevstemmeseddel.

2.2. Gældende regler om udfyldning af brevstemmesedler.

Reglerne herom er fastsat i folketingsvalglovens § 58, stk. 1, Europa-Parlamentsvalglovens § 17 og den kommunale valglovs § 58, stk. 1.

Reglerne er stort set enslydende og kan - for folketingsvalg - kort gengives således:

"Brevstemmeafgivningen foregår ved, at vælgeren på stemmesedlen anfører enten navnet eller bogstavbetegnelsen på et

af de partier, der har kandidater opstillet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er opført på valglisten. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat, der er opstillet i kredsen, skriver vælgeren dennes navn på stemmesedlen, eventuelt med tilføjelse af partinavnet eller bogstavbetegnelsen.

2.3. Gældende regler om udfyldning af de stemmesedler, der anvendes på valgdagen.

Ifølge folketingsvalglovens § 35, stk. 5, foretages afstemningen ved at mærke stemmesedlen med et kryds enten ved partibetegnelsen eller ud for navnet på den kandidat, som ønskes valgt. I Europa-Parlamentsvalglovens § 16, stk. 1, er det fastsat, at stemmeafgivningen foretages ved at mærke stemmesedlen med et kryds i feltet for den kandidatliste, som vælgeren vil afgive sin stemme på.

Reglerne i den kommunale valglov er ikke medtaget, da den særlige brevstemmeseddel ikke skal anvendes ved kommunale valg.

2.4. Udvalgets overvejelser og forslag vedrørende reglerne om udfyldning af brevstemmesedler.

2.4.1. Den almindelige brevstemmeseddel.

Udvalget foreslår, at de nugældende regler i valglovene om udfyldning af en brevstemmeseddel finder anvendelse ved udfyldning af den almindelige brevstemmeseddel dog således, at det må lovfæstes, at udfyldningen skal ske i de dertil beregnede rubrikker.

2.4.2. Den særlige brevstemmeseddel.

Ved udformningen af reglerne om udfyldning af den særlige brevstemmeseddel må det tages i betragtning, at denne stemmeseddel, udover at være en brevstemmeseddel, også er en forenklet udgave af den stemmeseddel, der anvendes på valgdagen. De regler, der gælder for dennes udfyldning, må efter udvalgets opfattelse også finde anvendelse på den særlige

brevstemmeseddel. Hertil kommer dog, at der ved udformningen af den særlige brevstemmeseddel er taget hensyn til, at vælgerne skal have mulighed for at stemme på en kandidat. Da det imidlertid er nødvendigt ved folketingsvalg - men ikke ved Europa-Parlamentsvalg - at lade den særlige brevstemmeseddel forsyne med et særligt felt beregnet til afgivelse af stemme på et eventuelt sent anmeldt nyt parti, må der også tages hensyn til, at den - for så vidt angår det nederste tomme felt på stemmesedlen - er en brevstemmeseddel, der må udfyldes efter de principper, der gælder for udfyldelse af almindelige brevstemmesedler, jfr. herom ovenfor under afsnit 2.4.1.

Et flertal i udvalget (udvalgets medlemmer med undtagelse af Arentoft) foreslår derfor, at udfyldningen af den særlige brevstemmeseddel skal foretages ved, at vælgeren markerer denne med et kryds i afkrydsningsrubrikken ud for partinavnet.

Hvis vælgeren ønsker at stemme på en bestemt kandidat, der er opstillet for partiet i amts- eller storkredsen, må vælgeren skrive kandidatens navn i den tomme ruarik i partiets felt på brevstemmesedlen. Der bør ikke samtidig stilles krav om, at vælgeren desuden markerer stemmesedlen med et kryds.

Hvis vælgeren vil stemme på en kandidat uden for partierne, må vælgeren skrive navnet på denne i en af de tomme rubrikker i det nederste felt på stemmesedlen.

Vil vælgeren ved folketingsvalg stemme på et parti, der opstiller til valget, men ikke er trykt på brevstemmesedlen, må vælgeren skrive partiets navn eller bogstavbetegnelse i en af de tomme rubrikker i det nederste felt på stemmesedlen. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat, der er opstillet for partiet i den pågældende amts- eller storkreds, må vælgeren skrive dennes navn i en af de tomme rubrikker i det nederste felt (eventuelt med tilføjelse af partiets navn eller bogstavbetegnelse i en af de tomme rubrikker).

Det skal bemærkes, at udvalget særligt har overvejet, om det bør lovfæstes, at vælgerne også kan udfylde en særlig brevstemmeseddel ved - i stedet for at sætte et kryds ud for

et trykt partinavn eller at skrive navnet på en kandidat, som partiet har opstillet i den pågældende amts- eller storkreds - at mærke stemmesedlen med partiets bogstavbetegnelse i afkrydsningsrubrikken ud for det trykte partinavn.

En sådan afmærkning vil være korrekt på den almindelige brevstemmeseddel, mens den vil være i strid med reglerne for udfyldning af den stemmeseddel, der anvendes på valgdagen, hvor det er et gyldighedskrav, at den er mærket med et kryds eller et "krydslignende" tegn.

Det er udvalgets opfattelse, at reglerne om udfyldning af den stemmeseddel, der anvendes på valgdagen, og de regler, der skal gælde for udfyldning af den særlige brevstemmeseddel for så vidt angår den del af brevstemmesedlen, hvor der er trykt partinavne, skal være så ensartede som muligt. Udvalget finder derfor ikke, at der bør lovfæstes en regel om, at den særlige brevstemmeseddel kan mærkes med partiets bogstavbetegnelse ud for et trykt partinavn.

Der henvises til afsnit 3.6. nedenfor, hvor udvalget har overvejet, hvorledes en særlig brevstemmeseddel, der er blevet mærket med en bogstavbetegnelse i stedet for med et kryds, bør bedømmes.

3. Reglerne om bedømmelse af brevstemmesedler.

3.1. Gældende regler om brevstemmesedlers ugyldighed.

I folketingsvalglovens § 62, Europa-Parlamentsvalglovens § 19, stk. 3, samt den kommunale valglovs § 62, er fastsat i princippet enslydende bestemmelser om, hvornår en brevstemmeseddel er ugyldig. Af folketingsvalgloven fremgår det, at en brevstemmeseddel er ugyldig:

- når det ikke med sikkerhed kan afgøres, enten hvilken af kandidaterne eller hvilket af partierne vælgeren har villet give sin stemme,
- når en konvolut indeholder andet eller mere end én stemmeseddel, og

- når der efter beskaffenheden af en stemmeseddel er grund til at antage, at den ikke hører i:il de ved indenrigsministerens foranstaltning tilvejebragte, eller at der ved dens udfyldning ikke er gået frem som i denne lov foreskrevet.

3.2. Gældende regler om ugyldighed af de stemmesedler, der benyttes på valgdagen.

I folketingsvalglovens § 37, stk. 3, Europa-Parlamentsvalglovens § 19, stk. 2, samt den kommunale valglovs § 21, stk. 3, er der ligeledes fastsat i princippet enslydende bestemmelser om, hvornår den stemmeseddel, der anvendes på valgdagen, er ugyldig. Af tolketingsvalgloven fremgår det, at en stemmeseddel er ugyldig:

- når det ikke med sikkerhed fremgår, hvilket af partierne eller hvilken kandidat uden for partierne vælgeren har villet give sin stemme,
- når beskaffenheden af stemmesedlen giver grund til at antage, at stemmesedlen ikke er en af de tilforordnede udleveret og på valgstedet afkrydset stemmeseddel,
- når der på stemmesedlen findes skrevet, tegnet eller på anden måde anbragt noget, hvorved det findes forsætligt tilkendegivet, hvem den stemmende er, eller der overhovedet ved en behandling ud over den af afstemningen følgende findes forsætligt af vælgeren at være givet stemmesedlen et særpræg.

3.3. Retningslinier for bedømmelse af brevstemmesedler.

Indenrigsministeriet har herudover i cirkulærerne om henholdsvis valg til folketinget, som ændret ved ministeriets cirkulæreskrivelse af 16. december 1983 om bedømmelse af brevstemmer, de kommunale valg samt valg til Europa-Parlamentet redegjort for, hvorledes ugyldighedsreglerne nærmere bør for-

tolkes ved valgbestyrelsernes bedømmelse af brevstemmesedler.

Retningslinierne for bedømmelse af henholdsvis brevstemmesedler og stemmesedler ved folketingsvalg er optaget som bilag 5 til betænkningen, hvorfor der ikke skal nærmere redegøres for indholdet af disse her.

3.4. Hvem foretager bedømmelsen af stemmesedlerne herunder af brevstemmesedler.

Bedømmelsen af stemmesedlerne, herunder af brevstemmesedlerne, foretages lokalt af valgbestyrelserne i de 103 opstillingskredse, som landet er inddelt i.

I forbindelse med den foreløbige stemmeoptælling på valgaftenen sker der samtidig en bedømmelse, hvor valgstyrrerne afgør, om de tvivlsomme stemmesedler er gyldige eller ej. I forbindelse med den endelige optælling ved den efterfølgende fintælling afgør valgbestyrelsen for den enkelte opstillingskreds alle tvivlsspørgsmål vedrørende bedømmelsen af stemmesedlernes ugyldighed.

3.5. Udvalgets overvejelser og forslag vedrørende reglerne for bedømmelse- af almindelige brevstemmesedler.

Udvalget finder, at de gældende principper for bedømmelse af brevstemmesedler, hvorefter det er tilstrækkeligt, at enten partiets navn, bogstavbetegnelse eller kandidatens navn er korrekt anført, bør bibeholdes ved bedømmelsen af almindelige brevstemmesedlers gyldighed, for så vidt der i øvrigt ikke er indbyrdes modstrid mellem det anførte på brevstemmesedlen.

Udvalget har overvejet, om der ved modstrid mellem det anførte på stemmesedlen burde gælde en regel om, at der f.eks. prioriteres således: 1) partinavn, 2) kandidatnavn og 3) bogstavbetegnelse. Udvalget mener dog ikke, at det er muligt at fastsætte klare, detaljerede regler, der dels tager højde for vælgerens ønske dels muliggør en ensartet bedømmelse. Er der modstrid mellem det anførte, vil brevstemmesedlen derfor være ugyldig, da det ikke med rimelig sikkerhed kan afgøres, hvil-

ket parti eller hvilken kandidat vælgeren har villet stemme på.

Da det ved flere folketingsvalg, bl.a. ved valget den 10. januar 1984, jfr. afsnit 1.3. er konstateret, at valgbestyrelserne har godkendt brevstemmesedler alene påført navnet på en (kendt) politiker, der ikke er opstillet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er optaget på valglisten, finder udvalget, at der til folketingsvalglovens og den kommunale valglovs ugyldighedsregler bør føjes en bestemmelse om, at en almindelig brevstemmeseddel er ugyldig, når der på brevstemmesedlen alene er skrevet navnet på en kandidat, som ikke er opstillet i den amts- eller storkreds, henholdsvis den kommune eller amtskommune, hvor vælgeren er opført på valglisten.

Med hensyn til Europa-Parlamentsvalgloven må bestemmelsen formuleres anderledes, idet Danmark ved Europa-Parlamentsvalg udgør én valgkreds. En almindelig brevstemmeseddel må herefter være ugyldig, hvis den alene er påført navnet på en person, som ikke er opstillet til valget.

Da spørgsmålet om bedømmelse af uofficielle bogstavbetegnelser som nævnt i afsnit 1.2. tidligere har været behandlet i betænkningen fra 1982 om bedømmelse af brevstemmer, finder udvalget ikke anledning til at overveje spørgsmålet på ny. Det bemærkes, at der som bilag til betænkningen fra 1982 var optaget en oversigt over officielle og uofficielle bogstavbetegnelser. Dette bilag er optaget som bilag 6 til nærværende betænkning. Udvalget finder dog anledning til at henstille til valglovsudvalget at tage indenrigsministerens praksis med hensyn til tildeling af bogstavbetegnelser ifølge folketingsvalgloven op til overvejelse.

Udvalget har i øvrigt drøftet de skøn, som folketingets udvalg til prøvelse af valgene, som anført i afsnit 1.3., har lagt til grund ved sin gennemgang af brevstemmesedlerne. Udvalget finder ikke, at disse skønsmæssige vurderinger giver anledning til ændringer i de gældende regler i valglovene om brevstemmesedlernes ugyldighed.

For så vidt angår udvalgets konkrete forslag til regler om ugyldighed henvises til kapitel V, der indeholder udvalgets lovudkast.

Med hensyn til retningslinierne i valgcirculærerne for bedømmelse af brevstemmesedlerne, henstiller udvalget, at valgbestyrelserne gøres opmærksomme på, at en almindelig brevstemmeseddel må anses for at være gyldig, uanset at kandidat- eller partinavnene er fejlstavede eller ufuldstændigt stavede, når der i øvrigt ikke hersker rimelig tvivl om, hvilket parti eller hvilken kandidat, vælgeren har villet stemme på, jfr. det af folketingets udvalg til prøvelse af valgene anførte under afsnit 1.3.

Der er nedenfor i afsnit 4.2. vist en oversigt over, hvornår en almindelig brevstemmeseddel må anses for at være gyldig eller ugyldig.

3.6. Udvalgets overvejelser og forslag vedrørende reglerne for bedømmelse af de særlige brevstemme: sedler.

Et mindretal (Arentoft) tager som tidligere nævnt afstand fra anvendelsen af den særlige brevstemmeseddel, men er enig med flertallet i dettes forslag om reglerne for bedømmelsen af den særlige brevstemmeseddel.

Da den særlige brevstemmeseddel som nævnt udover at være en brevstemmeseddel også er en forenklet udgave af den stemmeseddel, der anvendes på valgdagen, bør de regler, der gælder for bedømmelsen af denne stemmeseddel som hovedregel også finde anvendelse på den særlige brevstemmeseddel. Da det imidlertid vil være nødvendigt ved folketingsvalg at lade den særlige brevstemmeseddel forsyne med et felt beregnet til afgivelse af stemme på et eventuelt sent anmeldt nyt parti, må der også tages hensyn til, at denne del af brevstemmesedlen må bedømmes efter de regler, som udvalget foreslår skal gælde for bedømmelse af almindelige brevstemmesedler.

Da de særlige brevstemmesedler skal anvendes af de vælgere, der afgiver stemme på sygehuse, plejehjem og i hjemmene, har udvalget overvejet, om der bør gælde mindre re-

striktive regler ved bedømmelsen af disse brevstemmesedler end ved bedømmelsen af de almindelige brevstemmesedler og de stemmesedler, der anvendes på valgdagen.

Udvalget finder ikke, at dette bør være tilfældet.

Udvalget har særligt drøftet, hvorledes en brevstemmeseddel, der i afkrydsningsrubrikken er mærket med en bogstavbetegnelse i stedet for med et foreskrevet kryds, bør bedømmes. En sådan afmærkning vil være korrekt på den almindelige brevstemmeseddel, hvorimod en stemmeseddel, der anvendes på valgdagen, og som er mærket med en bogstavbetegnelse, efter retningslinierne i valgcirculærerne vil være ugyldig, da den anses for at være blevet forsynet med et særpræg.

Udvalget har ved sine drøftelser om spørgsmålet lagt til grund, at det grundlæggende kriterium for bedømmelsen af stemmesedler, herunder brevstemmer, må være, om der¹ er rimelig tvivl om, hvilket parti vælgeren har ønsket at stemme på, jfr. den ovenfor under pkt. 1.2. citerede udtalelse fra betænkningen vedrørende bedømmelse af brevstemmer.

Det er udvalgets opfattelse, at der ikke vil herske en sådan rimelig tvivl, såfremt en særlig brevstemmeseddel er mærket med en korrekt bogstavbetegnelse i stedet for med et foreskrevet kryds, og at der ejheller ved bogstavets placering kan siges at være givet brevstemmesedlen et særpræg, der kan gøre den ugyldig.

For så vidt angår reglerne om ugyldighed er det udvalgets opfattelse, at der - ligesom ved reglerne om udfyldning - bør være størst mulig ensartethed mellem de regler, der gælder for den stemmeseddel, der anvendes på valgdagen og de regler, der skal gælde for den del af den særlige brevstemmeseddel, hvor der er trykt partinavne. Udvalgets opfattelse med hensyn til bedømmelse af brevstemmesedler, der er mærket med en korrekt bogstavbetegnelse i stedet for med et foreskrevet kryds, harmonerer som nævnt ovenfor ikke med de retningslinier, der foreligger med hensyn til bedømmelsen af de stemmesedler, der anvendes på valgdagen. Da denne problematik ligger udenfor udvalgets kommissorium henstiller udvalget, at valglovsudvalget tager spørgsmålet om bedømmelse af de stemmesedler, der anvendes på valgdagen, op til nærmere overvejelse.

Såfremt vælgeren i en af de tomme rubrikker i det nederste felt på stemmesedlen har anført et korrekt bogstav for et parti, der ikke er trykt på brevstemmesedlen, følger det af udvalgets forslag om, hvorledes en særlig brevstemmeseddel skal udfyldes, at stemmesedlen må anses for gyldig.

Såfremt der i de tomme rubrikker i det nederste felt på brevstemmesedlen er skrevet navnet og/eller bogstavbetegnelsen for et parti, der allerede er trykt på brevstemmesedlen og/eller navnet på en kandidat, der opstiller for et sådant parti i den pågældende amts- eller storkreds er det udvalgets opfattelse, at brevstemmesedlen herved er blevet forsynet med et særpræg, der gør, at den bliver ugyldig. Dette ville også være tilfældet, såfremt en sådan påskrift havde været anført på den stemmeseddel, der anvendes på valgdagen.

Såfremt vælgeren i den tomme rubrik i et partis felt har skrevet navnet på en kandidat, som partiet ikke har opstillet i den pågældende amts- eller storkreds, og ikke samtidig har sat et kryds i afkrydsningsrubrikken, finder udvalget, at brevstemmesedlen må være ugyldig, svarende til det anførte for så vidt angår den almindelige brevstemmeseddel.

Såfremt vælgeren i en af de tomme rubrikker i det nederste felt på brevstemmesedlen alene har skrevet navnet på en kandidat for et parti, der ikke er trykt på brevstemmesedlen, og som ikke er opstillet i den pågældende amts- eller storkreds, må brevstemmesedlen ligeledes anses for at være ugyldig.

Udformningen af den særlige brevstemmeseddel kan medføre, at valgbestyrelserne vil kunne komme ud for vanskelige afgørelser om gyldigheden af en sådan stemme, og det kan ikke afvises, at valgbestyrelsernes afgørelser i visse tilfælde vil blive uensartede.

Et flertal i udvalget finder dog heroverfor, at den særlige brevstemmeseddel gør det lettere for de pågældende vælgere at afgive stemme, hvortil kommer, at den særlige brevstemmeseddel må formodes at give anledning til færre skønsmæssige afgørelser. Flertallet må prioritere disse hensyn højere end hensynet til en ensartet bedømmelse.

Der henvises nærmere til udkastet til lovforslaget samt til oversigten nedenfor i afsnit 4.3. over gyldige/ugyldige brevstemmesedler.

4. Oversigt over gyldige/ugyldige brevstemmesedler.

4.1. Indledning.

På baggrund af det under afsnit 3 anførte om reglerne om ugyldighed og om bedømmelse af brevstemmesedlerne, er der udarbejdet en oversigt med eksempler på, hvornår en brevstemmeseddel i henhold til de foreslåede ugyldighedsregler må anses for at være gyldig eller ugyldig.

4.2. Almindelige brevstemmesedler.

4.2.1. Ugyldige brevstemmer.

En almindelig brevstemmeseddel må være/ansies for at være ugyldig:

- hvis der er indbyrdes modstrid mellem det på brevstemmesedlen anførte,
- hvis vælgeren har givet brevstemmesedlen et særpræg, f.eks. skrevet sit eget navn, eller påført stemmesedlen andre uvedkommende påtegninger,
- hvis den alene er påført en uofficiel bogstavbetegnelse bestående af ét bogstav. En brevstemmeseddel, der f.eks. alene er påført "S" eller "D" vil således ikke kunne godkendes som en stemme for henholdsvis Socialdemokratiet eller Venstre, Danmarks liberale Parti,
- hvis den er mærket med en uofficiel bogstavbetegnelse bestående af flere bogstaver, og der hersker rimelig tvivl om, hvilket parti vælgeren har villet stemme på f.eks. "KF", der kan stå for både Det konservative folkeparti og Kristeligt Folkeparti.

4.2.2. Gyldige brevstemmer.

En almindelig brevstemmeseddel må være/anses for at være gyldig:

- uanset den alene er påført en uofficiel bogstavbetegnelse bestående af flere bogstaver, når der ikke hersker rimelig tvivl om, hvilket parti vælgeren har villet stemme på. Som eksempler kan nævnes "CD", "SF", "VS", "FP" og "RV",
- uanset den er påført en forkortelse af partibetegnelsen, f.eks. "soc.dem." eller "konservative", når der ikke hersker nogen rimelig tvivl om, hvilket parti vælgeren har villet stemme på,
- uanset der i øvrigt er påført fejlstavede eller ufuldstændigt stavede kandidat- eller partinavne, når der ikke hersker rimelig tvivl om, hvilket parti eller hvilken kandidat, vælgeren har villet stemme på.

4.3. Særlige brevstemmesedler.

4.3.1. Ugyldige brevstemmer.

En særlig brevstemmeseddel må være/anses for at være ugyldig:

- hvis stemmesedlen i afkrydsningsrubrikken er forsynet med flere kryds ud for forskellige partinavne,
- hvis stemmesedlen er afkrydset således, at krydsets skæringspunkt står lige i tværstregen mellem 2 partifelter,
- hvis stemmesedlen er overstreget,
- hvis stemmesedlen i en af de tomme rubrikker i det nederste felt er påført navnet på et parti, der er trykt

på brevstemmesedlen og/eller navnet på en kandidat, der er opstillet for partiet.

- hvis stemmesedlen er forsynet med et særpræg, f.eks. at vælgeren har skrevet sit eget navn eller påført stemmesedlen anden uvedkommende påtegning.

4.3.2. Gyldige brevstemmer.

En særlig brevstemmeseddel må være/anses for at være gyldig:

- uanset krydset ikke er sat i afkrydsningsrubrikken, men f.eks. i rubrikken til et kandidatnavn eller i rubrikken, hvor partinavnet er fortrykt,
- uanset der er sat både et kryds i afkrydsningsrubrikken og f.eks. i rubrikken til kandidatnavnet,
- uanset kandidatens navn er stavet forkert,
- uanset, at den i stedet for et kryds er mærket med en korrekt bogstavbetegnelse.

5. Udvalgets afsluttende bemærkninger.

Udvalget finder på baggrund af sine overvejelser og drøftelser, at der er behov for yderligere overvejelser om den retlige regulering af reglerne om bedømmelse af såvel de stemmesedler, der anvendes på valgdagen som brevstemmesedler. Udvalget finder særligt, at forholdet mellem valglovens ugyldighedsregler og retningslinjerne for bedømmelse af stemmesedlerne i valgcirculærerne bør tages op til overvejelse. Da dette ikke har ligget indenfor udvalgets kommissorium, har udvalget

ikke kunnet tage disse spørgsmål op til nærmere drøftelse, men udvalget henstiller, at en sådan drøftelse tages op i det af indenrigsministeren den 1. september 1983 nedsatte valglovsudvalg.

Udvalget har i øvrigt drøftet spørgsmålet om information af vælgerne om valgtekniske spørgsmål forud for valgene. Udvalget finder det vigtigt, at radio og tv - som hidtil - informerer herom og henstiller til valglovsudvalget at overveje, hvorledes en intensiveret information i radio og tv kan sikres i fremtiden.

Kapitel V. Forslag til lovændringer.

1. Indledning.

Det bemærkes, at der i dette kapitel kun er medtaget forslag til ændring af folketingsvalgloven og den kommunale valglov. Da der først skal være valg til Europa-Parlamentet i 1989, finder udvalget ikke anledning til at medtage et forslag til ændring af Europa-Parlamentsvalgloven. Udvalget henstiller til valglovsudvalget, at de nødvendige ændringer bliver medtaget i dette udvalgs forslag til ændring af Europa-Parlamentsvalg loven.

2. Folketingsvalgloven.

§ 1.

I lov om valg til folketinget, jfr. lovbekendtgørelse nr. 418 af 22. september 1980, som ændret ved lov nr. 91 af 2. marts 1983 foretages følgende ændringer:

1. § 56, stk. 1, ophæves, og i stedet indsættes:

"§ 56. Vælgere, der afgiver brevstemme her i landet i henhold til § 55 a, stk. 1, 4 og 5, kan stemme de sidste 3 uger før valgdagen, dog senest næstsidste søgnedag før valgdagen.

Stk. 2. Vælgere, der afgiver brevstemme på sygehuse, jfr. § 55 a, stk. 2, samt på de institutioner, hjem og beskyttede boliger, der er omhandlet i § 55 a, stk. 3, eller i vælgerens eget hjem, jfr. § 55 b, kan stemme den sidste uge før valgdagen, dog senest næstsidste søgnedag før valgdagen."

Stk. 2 og 3 bliver herefter stk. 3 og 4.

2. ¹ § 56, stk. 3, der bliver stk. 4, ændres "stk. 2" til: "stk. 3".

3. § 57 affattes således:

"§ 57. Indenrigsministeren tilvejebringer de stemmesedler, konvolutter, følgebreve og omslag, (yderkuverter), der skal benyttes til brevstemmeafgivning. Der benyttes forskelligt udformede stemmesedler (almindelige brevstemmesedler og særlige brevstemmesedler) afhængig af, hvor brevstemmeafgivningen finder sted.

Stk. 2. Stemmesedler, der skal benyttes ved brevstemmeafgivning

- 1) på folkeregistre, jfr. § 55 a, stk. 1,
- 2) i kriminalforsorgens anstalter eller arresthuse, jfr. § 55 a, stk. 4,
- 3) på afsides beliggende øer, der ikke udgør et selvstændigt afstemningsområde, jfr. § 55 a, stk. 5,
- 4) i udlandet på en dansk diplomatisk eller konsulær repræsentation eller hos en af indenrigsministeren bemyndiget person, jfr. § 55 c, samt
- 5) på danske skibe eller fyr, jfr. § 55 d,

skal være påtrykt ordet "Stemmeseddel" og desuden indeholde rubrikker til angivelse af bogstavbetegnelse, jfr. § 23, stk. 6, partinavn samt kandidatnavn, men i øvrigt være uden påtegning eller afmærkning af nogen art.

Stk. 3. Stemmesedler, der skal benyttes ved brevstemmeafgivning

- 1) på offentlige eller private sygehuse, jfr. § 55 a, stk. 2,
- 2) på de institutioner, hjem og beskyttede boliger, der er omhandlet i § 55 a, stk. 3, samt
- 3) i vælgernes eget hjem, jfr. § 55 b,

skal være påtrykt ordene "Stemmeseddel til Folketingsvalget" med tilføjelse af datoen og årstallet for valget. Desuden skal der i felter under hinanden i alfabetisk rækkefølge efter partiernes tildelte bogstavbetegnelser anbringes de enkelte partiers betegnelser (bogstav og partinavn), ligesom der i hvert partis felt skal være anbragt en tom rubrik til anførelse af et kandidatnavn. Nederst på stemmesedlen skal der være

et tomt felt til brug ved stemmeafgivning på partier, der ikke måtte være godkendt som opstillingsberettiget ved stemmesedlernes trykning, jfr. stk. 8, samt ved stemmeafgivning på kandidater, der måtte være opstillet udenfor partierne. Endelig skal der yderst i stemmesedlens højre kant anbringes en rubrik til afmærkning med et kryds.

Stk. 4. Konvolutterne skal være uigennemsigtige og fuldstændig dække stemmesedlen. De skal være påtrykt en kort vejledning om, hvorledes stemmeafgivningen finder sted.

Stk. 5. Omslagene (yderkuverterne) skal på forsiden have en påtrykt angivelse af, at de indeholder en stemmeseddel. På bagsiden skal de være forsynet med en rubrik, hvor vælgeren skal skrive sit fulde navn, fødselsdato og bopælen i den kommune, hvori vælgeren er opført på valglisten.

Stk. 6. Følgebrevene skal indeholde en erklæring om, at vælgeren selv frivilligt og uden overværelse af andre har udfyldt stemmesedlen, lagt den i konvolutten og tilklæbet denne, samt en erklæring om, at vælgeren på valgdagen er forhindret i at møde frem på afstemningsstedet i det tidsrum, i hvilket afstemningen finder sted. Følgebrevet skal angive datoen for underskriften og vælgerens fulde navn, fødselsdato, stilling og bopælen i den kommune, hvori vedkommende er opført på valglisten. Endvidere skal følgebrevet indeholde en attest udstedt af den, overfor hvem stemmeafgivning har fundet sted, med bevidnelse af, at underskriften er ægte og skrevet på den tid og det sted, som vælgeren har angivet, samt med bevidnelse af, at stemmeafgivning har fundet sted uden overværelse af andre.

Stk. 7. Brevstemmesæt indeholdende den i stk. 2 omhandlede almindelige brevstemmeseddel skal kunne fås hos folkeregistre, toldvæsen og de danske repræsentationer i udlandet. De skal så vidt muligt altid findes ombord i danske skibe.

Stk. 8. Brevstemmesæt indeholdende den i stk. 3 omhandlede særlige brevstemmeseddel trykkes umiddelbart efter udløbet af fristen for anmeldelse af ny partier, jfr. § 23, stk. 2. Partier, der foretager anmeldelse senere end 21.-dagen før valget, kan ikke optages på den særlige brevstemmeseddel. Såfremt trykningen af stemmesedlen ikke er afsluttet, inden

brevstemmeafgivningen kan begynde på sygehusene samt på de institutioner, hjem og beskyttede boliger, der er omhandlet i § 55 a, stk. 3, vil brevstemmesæt indeholdende den i stk. 2 omhandlede almindelige brevstemmeseddel kunne benyttes.

Stk. 9. Indenrigsministeren er bemyndiget til at fastsætte de nærmere regler om brevstemmesedlernes udseende og typografiske udformning."

4. § 58, stk. 1, ophæves, og i stedet indsættes:

"§ 58. For at kunne afgive brevstemme må vælgeren henvende sig til en af de personer, der er omhandlet i stk. 3. Vælgere, der har indgivet begæring om at afgive stemme i hjemmet, opsøges dog af to stemmemodtagere. Når vælgeren har forevist fornøden legitimation, udleveres en stemmeseddel med tilhørende konvolut, følgebrev og omslag. Stemmeafgivningen foregår derefter på følgende måde:

- a) Har vælgeren fået udleveret en almindelig brevstemmeseddel, jfr. § 57, stk. 2, anfører vælgeren uden overværelse af andre enten navnet eller bogstavbetegnelsen på et af de partier, der har kandidater opstillet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er opført på valglisten. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat, der er opstillet i den pågældende amts- eller storkreds, skriver vælgeren dennes navn på stemmesedlen, eventuelt med tilføjelse af partinavnet og/eller bogstavbetegnelsen.
- b) Har vælgeren fået udleveret en særlig brevstemmeseddel, jfr. § 57, stk. 3, sætter vælgeren uden overværelse af andre et kryds i afkrydsningsrubrikken i feltet for det parti, som vælgeren vil afgive sin stemme på. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat, der er opstillet for partiet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er optaget på valglisten, skriver vælgeren kandidatens navn i den tomme rubrik i partiets felt. Ønsker vælgeren at stemme på et opstillingsberettiget parti, der ikke er optaget på den sær-

lige brevstemmeseddel som har kandidater opstillet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er opført på valglisten, må vælgeren anføre navnet eller bogstavbetegnelsen på partiet i det hertil beregnede felt nederst på stemmesedlen. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat, der er opstillet i den pågældende amts- eller storkreds, skriver vælgeren dennes navn i feltet, eventuelt med tilføjelse af partinavnet og/eller bogstavbetegnelsen. Ønsker vælgeren at stemme på en kandidat, der er opstillet udenfor partierne, må vælgeren ligeledes skrive denne kandidats navn i det felt, der er anført nederst på stemmesedlen.

Stk. 2. Når vælgeren har afkrydset stemmesedlen eller anført navnet på det parti eller den kandidat, stemmen ønskes afgivet på, indlægger vælgeren uden at give nogen adgang til at se, hvorledes der er stemt, stemmesedlen i den tilhørende konvolut og tilklæber denne."

Stk. 2, 3 og 4 bliver herefter til stk. 3, 4 og 5.

5. I § 58, stk. 4, der bliver stk. 5, ændres "stk. 2" til: "stk. 3."

6. § 62 affattes således:

"§ 62. En almindelig brevstemmeseddel, jfr. § 57, stk. 2, er ugyldig:

- 1) når det ikke med sikkerhed kan afgøres, enten hvilken af kandidaterne eller hvilket af partierne vælgeren har villet give sin stemme,
- 2) når der på stemmesedlen alene er anført navnet på en kandidat, som ikke er opstillet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er opført på valglisten,
- 3) når en konvolut indeholder andet eller niere end én stemmeseddel,
- 4) når der efter beskaffenheden af en stemmeseddel er grund til at antage, at den ikke hører til de ved

indenrigsministerens foranstaltning tilvejebragte, eller at der ved dens udfyldning ikke er gået frem som i denne lov foreskrevet.

Stk.:_2. En særlig brevstemmeseddel, jfr. § 57, stk. 3, er ugyldig:

- 1) når det ikke med sikkerhed kan afgøres, enten hvilken af kandidaterne eller hvilket af partierne vælgeren har villet give sin stemme,
- 2) når der på stemmesedlen alene er anført navnet på en kandidat, som ikke er opstillet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er opført på valglisten,
- 3) når der på stemmesedlen findes skrevet, tegnet eller på anden måde anbragt noget, hvorved det findes forsætligt tilkendegivet, hvem den stemmende er, eller det overhovedet ved en behandling ud over den af afstemningen følgende findes forsætligt af vælgeren at være givet stemmesedlen et særpræg,
- 4) når en konvolut indeholder andet eller mere end én stemmeseddel,
- 5) når der efter beskaffenheden af en stemmeseddel er grund til at antage, at den ikke hører til de ved indenrigsministerens foranstaltning tilvejebragte, eller at der ved dens udfyldning ikke er gået frem som i valgloven foreskrevet.

§ 2.

(Ikrafttrædelsesbestemmelser)

§ 3.

v Færøerne, Grønland)

3. Den kommunale valglov.

§ 1.

I lov om kommunale valg, jfr. lovbekendtgørelse nr. 196 af 22. april 1981 foretages følgende ændringer:

1. I t 57, stk. 2, ^{indsættes} efter 2. pkt.:

"De skal endvidere indeholde rubrikker til anførelse af en kandidatlistes bogstavbetegnelse, listebetegnelse (partinavn) samt et kandidatnavn."

2. § 57, stk. 4, affattes således:

"51k. 4. Ved stemmeafgivning på Færøerne, i Grønland eller i udlandet anvendes efter indenrigsministerens nærmere bestemmelse det brevstemmemateriale, der er fremstillet til brug ved stemmeafgivning til folketingsvalg i udlandet." ti

3. I § 57 indsættes som nyt stk. 5:

"Stk. 5. Indenrigsministeren er bemyndiget til at fastsætte de nærmere regler om brevstemmesedlernes udseende og typografiske udformning."

4. I § 62 indsættes som nyt nr. 2.:

"2) når der på stemmesedlen alene er anført navnet på en person, som ikke er opstillet på nogen kandidatliste til valget i vedkommende kommune eller amtskommune."

Nr. 2. og 3. bliver herefter nr. 3. og 4.

§ 2.

(Ikrafttrædelsesbestemmelser)

§ 3.

(Færøerne, Grønland)

Stemmeseddel

Partibogstav

Partinavn

Kandidatnavn

Stemmeseddel til Folketingsvalget 31.9.1988

A. Socialdemokratiet	
B. Det radikale Venstre	
C. Det konservative Folkeparti	
F. Socialistisk Folkeparti	
K. Danmarks kommunistiske Parti	
M. Centrum-Demokraterne	
Q. Kristeligt Folkeparti	
V. Venstre, Danmarks liberale Parti	
Y. Venstresocialisterne	
Z. Fremskridtspartiet	

Stemmeseddel til Europa-Parlamentsvalget 31.6.1989

A. Socialdemokratiet	
B. Det radikale Venstre	
C. Det konservative Folkeparti	
F. Socialistisk Folkeparti	
M. Centrum-Demokraterne	
N. Folkebevægelsen mod EF	
Q. Kristeligt Folkeparti	
V. Venstre, Danmarks liberale Parti	
Y. Venstresocialisterne	
Z. Fremskridtspartiet	

Tidligere overvejelser om bedømmelse af brevstemmesedler.

Spørgsmålet om bedømmelse af brevstemmesedler har gentagne gange været genstand for drøftelse i de efter folketingsvalgene nedsatte udvalg til prøvelse af valgene.

I forbindelse med prøvelsen af folketingsvalget den 22. september 1964 gennemgik folketingets udvalg til prøvelse af valgene de afgivne stemmesedler i Århus og Vejle amtskreds. Ved gennemgangen viste det sig, at valgbestyrelsernes bedømmelse af stemmesedlerne var meget uensartet. Udvalget henstillede derfor til indenrigsministeren at lade foretage en nøje analyse af de ugyldige stemmesedler i de øvrige store og amtskredse, således at der på grundlag heraf kunne fastlægges mere ensartede retningslinjer for bedømmelse af de afgivne stemmesedler,.

Med baggrund i de afgørelser, som folketingets udvalg til prøvelse af valgene traf i 1964 og med baggrund i analysen af de ugyldige stemmesedler udsendte indenrigsministeriet den 11. november 1966 en cirkulæreskrivelse (nr. 225) indeholdende retningslinjer for bedømmelse af de ved folketingsvalg afgivne stemmesedler. Cirkulæreskrivelsen er siden blevet optrykt som bilag til indenrigsministeriets valgcirkulærer, dog er cirkulæreskrivelsen indarbejdet i teksten som afsnit "XI. Bedømmelse af stemmesedler" i det senest udsendte cirkulære nr. 174 af 27. oktober 1980 om valg til folketinget.

Efter folketingsvalget den 22. november 1966, oversendtes indenrigsministeriets cirkulæreskrivelse af 11. november 1966 til folketinget og ordføreren for udvalget til prøvelse af valgene udtalte: "Disse retningslinjer har utvivlsomt været god støtte for valgbestyrelserne ved bedømmelsen af stemmesedlerne, og udvalget finder anledning til at henstille til indenrigsministeren fortsat at indskærpe, at disse retningslinjer følges nøje, for at der over hele landet kan opnås så stor ensartethed som muligt ved bedømmelsen af spørgsmålet om stemmesedlers gyldighed".

Efter folketingsvalget den 21. september 1971 udtalte ordføreren for udvalget til prøvelse af valgene, at "spørgsmålet om gyldigheden af brevstemmer, hvorpå der er anført en ikke godkendt bogstavbetegnelse, har givet anledning til særlig drøftelse i udvalget. Selvom der ikke i alle tilfælde er forholdt i nøje overensstemmelse med de forskrifter, der er udstedt om godkendelse af sådanne stemmesedler, er det udvalgets opfattelse, at der ikke kan være tale om afvigelser i et sådant omfang, at de ville kunne have betydning for det resultat, der foreligger".

Ved folketingsvalget den 9. januar 1975 undlod nogle københavnske valgbestyrelser at følge retningslinjerne i indenrigsministeriets cirkulæreskrivelse af 11. november 1966, idet de bl.a. havde godkendt brevstemmer, der enten kun var forsynet med navnet på kendte politikere, der ikke opstillede i den pågældende storkreds, eller i stedet for den tildelte bogstavbetegnelse er mærket med de bogstavkombinationer, som anvendes i dagspressen og andre steder som betegnelse for de politiske partier. Ordføreren for udvalget til prøvelse af valgene udtalte i den anledning: "Udvalget har særlig hæftet sig ved, at enkelte københavnske valgbestyrelser stadig ikke fuldt ud følger de af indenrigsministeriet efter aftale med tidligere udvalg fastsatte retningslinjer for godkendelse af stemmesedler, hvilket udvalget finder beklageligt, idet hensigten netop har været at opnå størst mulig ensartethed i hele landet".

En af de ovennævnte københavnske valgbestyrelser tilkendegav efter folketingsvalget den 15. februar 1977 sin protest mod indenrigsministeriets fortolkning af reglerne for bedømmelse af brevstemmer, idet valgbestyrelsen var af den opfattelse, at brevstemmer mærket med henholdsvis "S", "SF" og "VS" burde bedømmes som gyldige. Hertil bemærkede ordføreren for udvalget til prøvelse af valgene: "Udvalget skal i den anledning bemærke, at disse retningslinjer i sin tid er udformet efter aftale med det daværende udvalg til prøvelse af valgene, og det nuværende udvalg er fortsat af samme opfattelse".

Efter folketingsvalget den 23. oktober 1979 klagede en tilforordnet vælger fra København over bedømmelsen af brevstemmer. Klageren fandt det urimeligt at brevstemmer, hvorpå der var angivet almindelig gængs betegnelse for partiet, f.eks. stemmer, hvorpå var skrevet "SF" eller "VS", altså forkortelse i stedet for hele partibetegnelsen eller bogstavbetegnelsen, blev anset som ugyldige. Ordføreren for udvalget til prøvelse af valgene henviste i denne anledning til den ovenfor citerede udtalelse af ordføreren fra det daværende udvalg i 1977 og tilføjede, at "også det nu nedsatte udvalg deler denne opfattelse". Et mindretal (Fremskridtspartiets, Kristeligt Folkepartis og Danmarks Retsforbunds medlemmer af udvalget) fandt dog, at det burde overvejes, om der ved kommende valg var hjemmel til at anse stemmesedler som ugyldige, når den partibetegnelse er benyttet, som partiet var alment kendt under. Det skulle f.eks. gælde de i klagen nævnte betegnelser.

Foranlediget af en klage fra Venstres Landsorganisation over opgørelsen af folketingsvalget den 8. december 1981 tilsluttede et flertal i folketingets udvalg til prøvelse af valgene (udvalget med undtagelse af Fremskridtspartiets medlemmer) sig, at den nuværende praksis vedrørende bedømmelse af brevstemmer opretholdtes for så vidt angik valget den 8. december 1981. Et mindretal (Fremskridtspartiets medlemmer af udvalget), mente, at også ved en eventuel ekstra fintælling nu måtte den nuværende praksis ændres. Udvalget fandt imidlertid, at der kunne være behov for, at der foretoges en undersøgelse af, om de anvendte retningslinjer for bedømmelse af brevstemmer var tilstrækkelig klare og forståelige, hvorfor udvalget opfordrede indenrigsministeren til at nedsætte et udvalg vedrørende bedømmelse af brevstemmer. Udvalget fik til opgave "at overveje, om det er muligt at foreslå retningslinjer, der kan give grundlag for en mere ensartet bedømmelse af brevstemmer end hidtil".

Udvalget, hvori samtlige partier i folketinget var repræsenteret, afgav den 4. juni 1982 betænkning om bedømmelse af brevstemmer. I betænkningen gav et flertal i udvalget ud-

tryk for, at brevstemmesedler, som alene er påført en uofficiel bogstavbetegnelse bestående af flere bogstaver, kan anses som gyldige, hvis der ikke hersker rimelig tvivl om, hvilket parti vælgeren har villet stemme på. Brevstemmesedler, som alene er påført f.eks. "SF", "CD" eller "VS" giver ikke anledning til rimelig tvivl om vælgerens ønske, og disse stemmesedler bør derfor anses som gyldige. Brevstemmesedler, som f.eks. er påført "KF" bør derimod anses for ugyldige, fordi det kan være tvivlsomt, hvilket parti vælgeren har villet stemme på, idet "KF" kan henvise både til Det konservative Folkeparti og til Kristeligt Folkeparti.

Brevstemmesedler med uofficielle bogstavbetegnelser bestående af ét bogstav må derimod efter udvalgets opfattelse altid anses for ugyldige. En brevstemmeseddel, der alene er påført "S", vil således ikke kunne godkendes som en stemme for Socialdemokratiet.

I betænkningen udtales endvidere, at brevstemmesedler, som alene er påført en forkortelse af partibetegnelsen, bør godkendes, hvis der ikke hersker nogen rimelig tvivl om, hvilket parti vælgeren har villet stemme på. En brevstemmeseddel, som alene er mærket f.eks. "Soc.dem." eller "Konservative" vil således kunne godkendes.

Betænkningen blev forelagt for folketingets udvalg til valgs prøvelse, der ikke havde bemærkninger til den. Herefter udsendte indenrigsministeriet den 16. december 1983 en cirkulæreskrivelse vedrørende bedømmelse af brevstemmer som en ændring af ministeriets cirkulære nr. 174 af 27. oktober 1980 om valg til folketinget.

Betænkningen findes optrykt i Folketingstidende 1982/83, tillæg B, spalte 139.

Uddrag af indenrigsministeriets cirkulære nr. 174 af 27. oktober 1980 om valg til folketinget som ændret ved ministeriets cirkulæreskrivelse af 16. december 1983 om bedømmelse af brevstemmesedler .

XI. Bedømmelse af stemmesedler

Afgørelse om, hvorvidt en stemmeseddel skal erklæres ugyldig, træffes for den enkelte opstillingskreds af valgbestyrelsen med forbehold af folketingets endelige godkendelse af valget, jfr. folketingsvalglovens § 54. Om den hidtidige praksis med hensyn til bedømmelse af tvivlsomme stemmesedler kan anføres følgende:

a. Almindelige stemmesedler

Efter folketingsvalglovens § 35, stk. 5, foretages afstemningen ved at mærke stemmesedlen med et kryds enten ved partibetegnelsen eller ud for navnet på den kandidat, som ønskes valgt. Det forudsættes således i valgløven, at vælgeren kun sætter ét kryds på stemmesedlen. Det følger dog af folketingsvalglovens § 39, stk. 3, vedrørende opgørelsen af personlige stemmer og partistemmer, at en stemmeseddel er gyldig, selvom der på stemmesedlen er anbragt to eller flere kryds, når blot disse kryds er anbragt inden for samme partifelt. Også stemmesedler, der er afmærket med et stort kryds over hele partifeltet, er efter nævnte lovbestemmelse gyldige (partistemmer).

Efter folketingsvalglovens § 37, stk. 3, er en stemmeseddel ugyldig:

- 1) når det ikke med sikkerhed fremgår, hvilket af partierne eller hvilken kandidat uden for partierne vælgeren har villet give sin stemme,
- 2) når beskaffenheden af stemmesedlen giver grund til at antage, at stemmesedlen ikke er en af de tilfornedne udleveret og på valgstedet afkrydset stemmeseddel,
- 3) når der på stemmesedlen findes skrevet, tegnet eller på anden måde anbragt noget, hvorved det findes fortsætteligt tilkendegivet, hvem den stemmende er, eller der overhovedet ved en behandling ud over den af afstemningen følgende findes fortsætteligt af vælgeren at været givet stemmesedlen et særpræg.

Ad lovbestemmelsens nr. 1: » når det ikke med sikkerhed fremgår, hvilket af partierne eller hvilken kandidat uden for partierne vælgeren har villet give sin stemme«.

Typisk ugyldige stemmesedler af denne art er stemmesedler forsynet med kryds i flere partifelter eller med kryds uden for partifelterne, samt stemmesedler der er afkrydset således, at krydssets skæringspunkt står lige i tværstregen mellem 2 partifelter. Også overstregede stemmesedler eller stemmesedler med kryds over flere partifelter må anses for ugyldige, hvorimod det kan være tvivlsomt, hvorvidt stemmesedler, der er forsynet med et kryds, hvis »arme« strækker sig udover partifeltet, bør anses for ugyldige. Hvor langt krydssets skæringspunkt skal være fra de adskillende streger, og hvor langt »armene« af et kryds kan gå ind over strengen til et andet partifelt, må bero på et konkret skøn i hvert enkelt tilfælde.

Det kan også være tvivlsomt, hvorvidt stemmesedler, hvor der foruden et almindeligt kryds findes et udstreget eller et udvisket kryds, bør anses for ugyldige. Ved en gennemgang af stemmesedler efter folketingsvalget i 1964 godkendte folketingets udvalg til prøvelse af valgene stemmesedler, hvor det almindelige kryds og det overstregede eller udviskede kryds var anbragt inden for samme partifelt, som partistemmer. I samme forbindelse godkendte udvalget stemmesedler, der foruden et almindeligt kryds ud for et partinavn eller et kandidatnavn var forsynet med en skråstreg ud for et andet kandidatnavn i samme partifelt, som partistemmer. Er det overstregede eller udviskede kryds eller er skråstregen anbragt uden for det partifelt, hvor det øvrige kryds er sat, bør stemmesedlen efter indenrigsministeriets opfattelse kasseres.

Ad lovbestemmelsens nr. 2: »når beskaffenheden af stemmesedlen giver grund til at antage, at stemmesedlen ikke er en af de tilfornedne udleveret og på valgstedet afkrydset stemmeseddel«.

Denne bestemmelse har ikke i praksis givet anledning til tvivl. Det skal dog nævnes, at en stemmeseddel, som en almindelig vælger, dvs. en vælger, der ikke manglede sin førlighed, havde afkrydset uden for stemmerummet i alle tilstedeværendes påsyn, er betragtet som ugyldig.

Ad lovbestemmelsens nr. 3: »når der på stemmesedlen findes skrevet, tegnet eller på anden måde anbragt noget, hvorved det findes forsætligt tilkendegivet, hvem den stemmende er, eller der overhovedet ved en behandling ud over den afstemningen følgende findes forsætligt af vælgeren at være givet stemmesedlen et særpræg«.

De fleste tilfælde af ugyldige stemmesedler har relation til denne del af lovbestemmelsen. Det afhænger naturligvis af de konkrete omstændigheder, om det særlige præg ved stemmesedlen kan anses for at være givet forsætligt, men som en almindelig hovedregel må man være ret streng ved bedømmelsen af stemmesedlerne, dels fordi det ellers bliver svært at trække en grænse, og dels fordi faren for misbrug er til stede.

Også her kan nævnes en række typisk ugyldige stemmesedler. Det gælder således stemmesedler, hvor vælgeren har skrevet et navn, selv om det er et af kandidaternes navne, og endvidere stemmesedler, der er forsynet med påskrift af anden art. I disse tilfælde må det antages, at det er med forsæt, at stemmesedlen er givet et særpræg. Derimod er det mere tvivlsomt, om stemmesedler, hvor krydset er påført med et andet skriveredskab end den i stemmerummene anbragte sorte blyant, bør kasseres. Efter indenrigsministeriets opfattelse må der ved afgørelse af dette spørgsmål i de enkelte tilfælde lægges vægt på, om det anvendte skriveredskab kan anses for et sædvanligt skriveredskab. Som sædvanligt skriveredskab anser indenrigsministeriet fyldepen, kuglepen, fiberpen, blyant, herunder farveblyant, og lignende. Det må endvidere kræves, at den farve, som benyttes i det anvendte skriveredskab, ikke er særpræget. Efter folketingsvalget i 1964 godkendte folketingets udvalg til prøvelse af valgene en stemmeseddel, der var afkrydset med en rød kuglepen. Indenrigsministeriet finder herudover, at stemmesedler, hvor krydset er sat med eksempelvis sort, blå eller grøn farve, i almindelighed bør godkendes. Er der derimod anvendt en helt usædvanlig farve, bør stemmesedlen kasseres.

Stemmesedler, der i stedet for et almindeligt kryds er afmærket med et regelmæssigt dobbeltkryds, dvs. et kryds bestående af 2 eller flere dobbeltstreger, er efter praksis anset for gyldige. Også stemmesedler, der er afmærket med et V-formet mærke, vil efter omstændighederne kunne anses for gyldige. Derimod må stemmesedler, der er afmærket med en lodret eller vandret streg ud for et navn eller med et bogstav, f. eks. »A«, anses for ugyldige, idet stemmesedlen ikke er afmærket med et kryds som foreskrevet i valgloven.

Stemmesedler udfyldt ved påklæbning må ligeledes anses for ugyldige. Endvidere må stemmesedler, som vælgeren har udfyldt på gyldig måde, men hvoraf et eller flere stykker er afrevet, anses for ugyldige, med mindre afrivningen er sket ved stemmesedlens udtagning af stemmekassen. I sidstnævnte tilfælde må stemmesedlen anses for gyldig, såfremt der ikke er tvivl om, hvor vælgeren har villet sætte sit kryds. Såfremt et kryds er sat med fyldepen eller lignende, og blækket ved sammenfoldning har smittet af, kan stemmesedlen ikke kasseres på grund af »forsætligt særpræg«, men det kan muligvis være tvivlsomt, hvilket kryds der skal anses for det originale, således at det ikke kan ses, for »hvilket parti vælgeren har villet give sin stemme«.

b. Brevstemmesedler

Efter folketingsvalglovens § 58, stk. I, foregår brevstemmeafgivningen ved, at vælgeren på stemmesedlen anfører enten navnet eller bogstavbetegnelsen på et af de partier, der har kandidater opstillet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er opført på valglisten. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat, der er opstillet i kredsen, skriver vælgeren dennes navn på stemmesedlen, eventuelt med tilføjelse af partinavnet eller bogstavbetegnelsen.

Efter § 62 er disse stemmesedler ugyldige:

- 1) når det ikke med sikkerhed kan afgøres, enten hvilken af kandidaterne eller hvilket af partierne vælgeren har villet give sin stemme,
- 2) når en konvolut indeholder andet eller mere end én stemmeseddel,
- 3) når der efter beskaffenheden af en stemmeseddel er grund til at antage, at den ikke hører til de ved indenrigsministerens foranstaltning tilvejebragte, eller at der ved dens udfyldning ikke er gået frem som i valgloven foreskrevet.

Da brevstemmeafgivning kan finde sted på et tidspunkt, hvor det ikke med sikkerhed vides, hvilke partier der deltager i valget, og ej heller hvilke kandidater der er opstillet til valget, vil en sådan stemmeafgivning være behæftet med flere fejlmuligheder end en stemmeafgivning på valgdagen, og man kan ved afgørelsen af en brevstemmes gyldighed derfor ikke være helt så streng som ved bedømmelsen af almindelige stemmesedler.

Har vælgeren på brevstemmesedlen kun anført navnet på en person, som ikke er opstillet i den pågældende amts- eller storkreds, må stemmesedlen være ugyldig, selv om navnet kan henføres f. eks. til et kendt folketingsmedlem, der måtte være opstillet i en

anden amts- eller storkreds. Er der derimod på brevstemmesedlen skrevet en bogstavbetegnelse eller navnet på et i valget deltagende parti og tillige anført et navn, der ikke kan henføres til en af partiet i amts- eller storkredsen opstillet kandidat, må stemmesedlen anses for gyldig (partistemme). Eksempelvis skal anføres, at folketingets udvalg til prøvelse af valgene ved den forannævnte gennemgang af stemmesedler godkendte en brevstemme udfyldt med »De uafhængige, Iver Poulsen«, uanset at Iver Poulsen ikke var opstillet i vedkommende amtskreds. Derimod erklærede udvalget en stemmeseddel, der kun var påført »Iver Poulsen«, ugyldig, idet der på stemmesedlen hverken var anført navnet på en i amtskredsen opstillet kandidat eller bogstavbetegnelse eller navnet på et af de i valget deltagende partier.

Et udvalg under indenrigsministeriet, hvori samtlige partier i folketinget har været repræsenteret, har den 4. juni 1982 afgivet betænkning om bedømmelse af brevstemmer. I betænkningen giver et flertal i udvalget udtryk for, at brevstemmesedler, som alene er påført en uofficiel bogstavbetegnelse bestående af flere bogstaver, kan anses som gyldige, hvis der ikke hersker rimelig tvivl om, hvilket parti vælgeren har villet stemme på. Brevstemmesed-

ler som alene er påført f.eks. "SF", "CD" eller "VS" giver ikke anledning til rimelig tvivl om vælgerens ønske, og disse stemmesedler bør derfor anses som gyldige. Brevstemmesedler, som f.eks. er påført "KF" kan henvise både til Det konservative Folkeparti og til Kristeligt Folkeparti.

Brevstemmesedler med uofficielle bogstavbetegnelser bestående af ét bogstav nå derimod efter udvalgets opfattelse altid anses for ugyldige. En brevstemmeseddel, der alene er påført "S", vil således ikke kunne godkendes som en stemme for Socialdemokratiet.

I betænkningen udtales endvidere, at brevstemmesedler, som alene er påført en forkortelse for partibetegnelsen, bør godkendes, hvis der ikke hersker nogen rimelig tvivl om, hvilket parti vælgeren har villet stemme på. En brevstemmeseddel, som alene er mærket f.eks. "Soc.dem." eller "Konservative" vil således kunne godkendes.

Betænkningen har været forelagt folketingets udvalg til valgs prøvelse, der ikke har haft bemærkninger til den. Bedømmelsen af brevstemmesedler bedes fremtidig foretaget i overensstemmelse med det i betænkningen udtalte.

Bilag 2 til "Betænkning om bedømmelse af brevstemmer" afgivet af indenrigsministeriets udvalg vedrørende bedømmelse af brevstemmer den 4. juni 1982.

Oversigt over officielle og uofficielle bogstavbetegnelser

Officielle bogstavbetegnelser ¹⁾	Uofficielle bogstavbetegnelser
A	S
B	RV
C	KF
D	
E	DR
F	SF
I	SAP
K	DKP
L	LC
M	CD
Q	KrF
R	KAP
S	Si
U	U
V	V
Y	VS
Z	FP

1) Kun for partier, der er eller har været repræsenteret i folketinget siden 1960, eller som for tiden er opstillingsberettigede.

Uddrag af lov om valg til folketinget (lovbekendtgørelse nr. 418 af 22. september 1980.

VI. Brevstemmeafgivning

§ 55. Vælgere, der er forhindret i at møde frem på afstemningsstedet i det tidsrum, i hvilket afstemningen finder sted, kan afgive brevstemme efter reglerne i §§ 55 a-64.

§ 55 a. Vælgere, der opholder sig her i landet, kan afgive brevstemme på et hvilket som helst folkeregister.

Stk. 2. Vælgere, der er indlagt på offentlige eller private sygehuse, kan afgive brevstemme på sygehuset efter regler, der fastsættes af indenrigsministeren.

Stk. 3. Brevstemmeafgivning kan endvidere finde sted på:

1) andre offentlige helbredelses- og plejeinstitutioner,

2) private alderdoms- og plejehjem, med hvilke en kommunalbestyrelse har indgået aftale om indlæggelse i henhold til den sociale lovgivning, og

3) beskyttede boliger, der drives af en kommune, en amtskommune eller af en selvejende institution, med hvilken kommunalbestyrelsen har indgået aftale i henhold til den sociale lovgivning.

Afstemningen foranstalles af det stedlige folkeregister efter regler, der fastsættes af indenrigsministeren. Kommunalbestyrelsen kan bemyndige lederne af de under nr. 1 nævnte institutioner til at foranstalte afstemningens gennemførelse på institutionen.

Stk. 4. Vælgere, der er indsat i en af kriminalforsorgens anstalter eller arresthuse, kan afgive brevstemme efter regler, der fastsættes af indenrigsministeren.

Stk. 5. Vælgere, der har bopæl på afsides beliggende øer, der ikke udgør et selvstændigt afstemningsområde, kan afgive brevstemme hos en valgberettiget person, der er udpeget af kommunalbestyrelsen.

§ 55 b. Vælgere, der opholder sig her i landet, og som på grund af sygdom eller manglende førlighed ikke vil kunne møde frem på afstemningsstedet på valgdagen, kan afgive brevstemme i hjemmet, medmindre vælgeren har adgang til at afgive brevstemme på en af de institutioner eller boliger, der er nævnt i § 55 a, stk. 3.

Stk. 2. Begæring om at afgive brevstemme i hjemmet skal indgives til folkeregisteret i opholdskommunen senest kl. 12 fjorten dage før valgdagen. Begæringen kan indgives, når valg til folketinget er udskrevet, dog tidligst 4 uger før valgdagen. Begæringen skal fremsættes på en formular, der er foreskrevet af indenrigsministeren. Den skal indeholde oplysning om vælgerens fulde navn, fødselsdato og adresse på opholdsstedet samt en erklæring om, at vælgeren på grund af sygdom eller manglende førlighed ikke vil kunne møde frem på afstemningsstedet på valgdagen. Begæringen skal foruden af vælgeren underskrives af en myndig person, der skal attestere at have kendskab til vælgeren, og at vælgeren på grund af sygdom eller manglende førlighed ikke vil kunne møde frem på afstemningsstedet på valgdagen.

Stk. 3. Afstemningen i hjemmet skal ske i overværelse af 2 stemmemodtagere som repræsentanter for det stedlige folkeregister. Stemmemodtagerne skal være valgberettiget og ansat i kommunens tjeneste. Stemmemodtagerne har ikke pligt til at opsøge vælgeren mere end én gang. De har ej heller pligt til at opsøge vælgere, der lider af en alvorligere smitsom sygdom.

Stk. 4. Indenrigsministeren fastsætter nærmere regler for afstemningen.

§ 55 c. Vælgere, der opholder sig uden for landets grænser, kan afgive brevstemme på en dansk diplomatisk eller konsulær repræsentation eller hos en af indenrigsministeren bemyndiget.

§ 55 d. Søfolk, passagerer på danske skibe i udenrigsfart og personer ansat ved farvandsvæsenet kan afgive brevstemme på vedkommende skib eller fyr.

§ 56. Vælgere, der afgiver brevstemme her i landet i henhold til § 55 a eller § 55 b, kan stemme de sidste 3 uger før valgdagen, dog senest næstsidste søgnedag før valgdagen.

Stk. 2. Vælgere, der afgiver brevstemme på Færøerne, i Grønland eller i udlandet, kan tidligst stemme 3 måneder før valgdagen.

Stk. 3. Søfolk på danske skibe i udenrigsfart kan afgive brevstemme fra dagen efter et folketingsvalg med gyldighed for førstkomende folketingsvalg. Søfolk, der har afgivet

brevstemme tidligere end 3 måneder før valgdagen, er ikke afskåret fra at afgive en ny brevstemme inden for den periode, der er fastsat i stk. 2. Tilsvarende gælder for medsejlende ægtefæller til søfolk i udenrigsfart.

§ 57. Indenrigsministeren tilvejebringer de stemmesedler, konvolutter, følgebreve og omslag, der skal benyttes til brevstemmeafgivning. De skal kunne fås hos folkeregistre, toldvæsen og de danske konsuler i udlandet. De skal så vidt muligt findes om bord i danske skibe.

Stk. 2. Stemmesedlerne skal være af hvidt papir, påtrykt ordet »Stemmeseddel«, men i øvrigt være uden påtegning eller afmærkning af nogen art. Konvolutterne skal være uigenomsigtige og fuldstændig dække stemmesedlen. De skal være påtrykt en kort vejledning om, hvorledes stemmeafgivningen finder sted. Omslagene skal på forsiden have en påtrykt angivelse af, at de indeholder en stemmeseddel. På bagsiden skal de være forsynet med en rubrik, hvor vælgeren skriver sit fulde navn, fødselsdato og bopælen i den kommune, hvori vælgeren er opført på valglisten.

Stk. 3. Følgebrevene skal indeholde en erklæring om, at vælgeren selv frivilligt og uden overværelse af andre har udfyldt stemmesedlen, lagt den i konvolutter og tilklæbet denne, samt en erklæring om, at vælgeren på valgdagen er forhindret i at møde frem på afstemningsstedet i det tidsrum, i hvilket afstemningen finder sted. Følgebrevet skal angive datoen for underskriften og vælgerens fulde navn, fødselsdato, stilling og bopælen i den kommune, hvori vedkommende er opført på valglisten. Endvidere skal følgebrevet indeholde en attest udstedt af den, over for hvem stemmeafgivning har fundet sted, med bevidnelse af, at underskriften er ægte og skrevet på den tid og det sted, som vælgeren har angivet, samt med bevidnelse af, at stemmeafgivning har fundet sted uden overværelse af andre.

§ 58. Stemmeafgivningen foregår ved, at vælgeren henvender sig til en af de personer, der er omhandlet i stk. 2. Vælgere, der har indgivet begæring om at afgive stemme i hjemmet, opsøges dog af to stemmemodtagere. Når vælgeren har forevist fornøden legitimation, udleveres en stemmeseddel med tilhørende konvolut, følgebrev og omslag. På stemmesedlen anfører vælgeren uden overværelse af andre enten navnet eller bogstavbetegnelsen på et af de partier, der har kandidater opstillet i den amts- eller storkreds, hvor vælgeren er opført på valglisten. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat.

der er opstillet i kredsen, skriver vælgeren dennes navn på stemmesedlen, eventuelt med tilføjelse af partinavnet eller bogstavbetegnelsen. Derefter indlægger vælgeren uden at give nogen adgang til at se, hvorledes der er stemt, stemmesedlen i den tilhørende konvolut og tilklæber denne.

Stk. 2. Følgebrevet udfyldes efter at stemmesedlen er indlagt i konvolutter. Vælgeren skal underskrive følgebrevet i overværelse af folkeregisterføreren eller dennes stedfortræder, henholdsvis en konsulatembedsmand, føreren af et dansk skib eller dennes stedfortræder eller en tjenestemand ved farvandsvæsenet eller en af indenrigsministeren eller af kommunalbestyrelsen, jfr. § 55 a, stk. 5, dertil bemyndiget. De vælgere, der er omhandlet i § 55 a, stk. 2, skal underskrive følgebrevet i overværelse af sygehusinspektøren eller dennes stedfortræder. De vælgere, der er omhandlet i § 55 a, stk. 3, nr. 1, skal underskrive følgebrevet i overværelse af en repræsentant for folkeregisteret eller en af kommunalbestyrelsen dertil bemyndiget. De vælgere, der er omhandlet i § 55 a, stk. 3, nr. 2 og 3, skal underskrive følgebrevet i overværelse af en repræsentant for folkeregisteret. De vælgere, der er omhandlet i § 55 a, stk. 4, skal underskrive følgebrevet i overværelse af lederen af vedkommende anstalt eller arresthus eller dennes stedfortræder. De vælgere, der er omhandlet i § 55 b, skal underskrive følgebrevet i overværelse af to repræsentanter for folkeregisteret. Den attest, der er indeholdt i følgebrevet, skal af den, over for hvem stemmeafgivning har fundet sted, underskrives egenhændigt og med angivelse af fulde navn, stilling og bopæl.

Stk. 3. Er vælgeren ikke i stand til egenhændigt at udfylde stemmesedlen eller at underskrive følgebrevet, skal stemmemodtageren yde den fornødne bistand. Er der ydet bistand ved udfyldelsen af stemmesedlen og/eller vælgerens underskrift på følgebrevet, skal dette fremgå af følgebrevet.

Stk. 4. Det påhviler de personer, der er omhandlet i stk. 2, at påse, at udleverede stemmesedler m.v. straks anvendes og tilbageleveres i overensstemmelse med §§ 58 og 59.

§ 59. Når vælgeren har stemt og følgebrevet er udfyldt og attesteret, lægger vælgeren konvolutter med stemmesedlen og følgebrevet i omslaget, som vælgeren tilklæber og adresserer til kommunalbestyrelsen i den kommune, hvor vedkommende er opført på valglisten. Endvidere udfylder vælgeren rubrikken på omslagets bagside med tydelig angivelse af sit navn, fødselsdato samt bopælen i den nævnte kommune. Omslaget afleve-

res til den, over for hvem stemmeafgivning har fundet sted. Denne foranlediger herefter straks omslaget indsendt til vedkommende kommunalbestyrelse. Stemmeafgivningen må ske så betids, at kommunalbestyrelsen kan drage omsorg for, at omslaget er fremme hos valgbestyrelsen eller valgstyrene i god tid inden afstemningens påbegyndelse.

§ 59 a. En afgivet brevstemme er ikke til hinder for, at vælgeren afgiver stemme ved personligt fremmøde på valgdagen, jfr. § 35, stk. 3. Forinden der til en vælger, der har afgivet brevstemme, må udleveres en stemmeseddel, skal den afgivne brevstemme fremtages, og en valgstyret skal påføre brevstemmeomslaget en påtegning om, at brevstemmen er annulleret, ligesom en antegning herom skal gøres i valglisten. Sådanne annullerede brevstemmer henlægges i en bunke for sig og kommer ikke videre i betragtning.

§ 60. Kommunalbestyrelsen samler de indsendte omslag og indfører afsenderens navn og bopæl samt tidspunktet for omslagets modtagelse i en bog, der er indrettet som foreskrevet af indenrigsministeren. De indsendte omslag nummereres og sendes uåbnede til valgbestyrelsen eller, såfremt kommunen er delt i flere afstemningsområder, til valgstyrene for det område, hvor vedkommende vælger efter den på omslaget angivne bopæl er stemmeberettiget. Omslagene skal være valgbestyrelsen eller valgstyrene i hænde inden afstemningens påbegyndelse.

§ 60 a. Når folketingsvalg er udskrevet, drager kommunalbestyrelsen omsorg for, at de brevstemmeomslag, der er modtaget fra vælgere, som inden dette tidspunkt har anmeldt flytning til en anden kommune, bliver eftersendt til den nuværende bopælskommune. Indenrigsministeren fastsætter de nærmere regler om fremgangsmåden ved eftersendelse af brevstemmeomslag.

§ 61. Inden afstemningens påbegyndelse, om fornødent dagen før valgdagen, åbner valgbestyrelsen (valgstyrene) de modtagne omslag og undersøger, om den person, fra hvem omslaget hidrører, er opført på valglisten, og sætter i bekræftende fald straks et mærke ved vælgerens navn på valglisten, samtidig med at valgkort udfærdiges, jfr. § 33.

Stk. 2. Viser undersøgelsen, at den pågældende ikke er valgberettiget, eller oplyses det, at den pågældende inden valgdagen er afgået ved døden, lægges den uåbnede konvolut tillige med følgebrevet på ny ind i omslaget, og dette kommer ikke videre i betragtning.

Det samme gælder, når omslaget indeholder andet eller mere end ét følgebrev og én konvolut, eller der efter beskaffenheden af omslaget, følgebrevet eller konvolutten er grund til at antage, at de ikke hører til de ved indenrigsministerens foranstaltning tilvejebragte, eller at der ved deres udfyldning, attestations, underskrift eller, indsendelse ikke er gået frem som foreskrevet.

Stk. 3. Er der fra en sømand på et dansk skib i udenrigsfart modtaget mere end én brevstemme, kommer den senest afgivne brevstemme i betragtning. Den eller de tidligere indkomne brevstemmer forsynes med en antegning herom på omslaget, der henlægges uåbnet, og kommer ikke videre i betragtning.

Stk. 4. De konvolutter, som herefter kommer i betragtning, opbevares, hver enkelt sammen med det tilhørende følgebrev og omslag, indtil afstemningen er afsluttet. Konvolutterne nedlægges derefter i en stemmekasse og blandes mellem de øvrige stemmesedler og åbnes først, når det for optællingens skyld er nødvendigt.

Stk. 5. Omslag, som modtages af valgbestyrelsen (valgstyrene) efter afstemningens påbegyndelse, henlægges; uåbnede og kommer ikke videre i betragtning.

Stk. 6. Ved den opgørelse, der skal finde sted i henhold til § 39, skal alt modtaget brevstemmemateriale, hvad enten det er kommet i betragtning eller ej, være til stede.

§ 62. De omhandlede stemmesedler er ugyldige:

- 1) når det ikke med sikkerhed kan afgøres, enten hvilken af kandidaterne eller hvilket af partierne vælgeren har villet give sin stemme,
- 2) når en konvolut indeholder andet eller mere end én stemmeseddel, og
- 3) når der efter beskaffenheden af en stemmeseddel er grund til at antage, at den ikke hører til de ved indenrigsministerens foranstaltning tilvejebragte, eller at der ved dens udfyldning ikke er gået frem som i denne lov foreskrevet.

§ 63. Det påhviler danske skibsførere, konsulatembedsmænd samt folkeregisterførere og øvrige stemmemodtagere uopholdeligt at meddele underretning til vedkommende kommunalbestyrelse, såfremt de erfarer, at nogen, som har afgivet stemme efter de ovenfor nævnte regler, er afgået ved døden inden valgdagen.

§ 64. Når valg til folketinget er udskrevet eller der skal afholdes folkeafstemning, underrettes de danske konsulater, skibsførere på

danske skibe og andre stemmemodtagere i udlandet derom.

Stk. 2. Så snart skibsføreren på et dansk skib bliver bekendt med, at der er udskrevet valg til folketinget, eller at der skal afholdes folkeafstemning, skal mandskabet underrettes herom.

Stk. 3. Skibsføreren eller dennes stedfortræder skal efter begæring medvirke ved afgivelse af brevstemme efter § 56, stk. 3, og skal foranstalte afstemning om bord, når valg er udskrevet, hvis brevstemmematerialet kan påregnes ved anvendelse af hurtigste forsendelsesmåde at kunne komme kommunalbestyrelserne i hænde i rette tid, og tvungene og uopsættelige skibsforretninger ikke er til hinder for afstemningens afholdelse.

Stk. 4. Skibsføreren skal drage omsorg for, at der om bord findes et eksemplar af denne lov.

Stk. 5. Overtrædelse af bestemmelserne i stk. 2-4 straffes med bøde.

§ 65. For udfærdigelse af attester, påtegninger og bevidnelser, som afgives efter de her nævnte regler, ydes ingen betaling.

Uddrag af lov om kommunale valg (lovbekendtgørelse nr. 196 af 22. april 1981).

Kapitel 12
Brevstemmeafgivning

§ 55. Vælgere, der er forhindret i at møde frem på afstemningsstedet i det tidsrum, i hvilket afstemningen finder sted, kan afgive brevstemme efter reglerne i §§ 55 a-64.

§ 55 a. Vælgere, der opholder sig her i landet, kan afgive brevstemme på et hvilket som helst folkeregister.

Stk. 2. Vælgere, der er indlagt på offentlige eller private sygehuse, kan afgive brevstemme på sygehuset efter regler, der fastsættes af indenrigsministeren.

Stk. 3. Brevstemmeafgivning kan endvidere finde sted på:

- 1) andre offentlige helbredelses- og plejehjem, institutioner,
- 2) private alderdoms- og plejehjem, med hvilke en kommunalbestyrelse har indgået aftale om indlæggelse i henhold til den sociale lovgivning, og
- 3) beskyttede boliger, der drives af en kommune, en amtskommune eller af en selvvejende institution, med hvilken kommunalbestyrelsen har indgået aftale i henhold til den sociale lovgivning.

Afstemningen foranstaltes af det stedlige folkeregister efter regler, der fastsættes af indenrigsministeren. Kommunalbestyrelsen kan bemyndige lederne af de under nr. 1 nævnte institutioner til at foranstalte afstemningens gennemførelse på institutionen.

Stk. 4. Vælgere, der er indsat i en af kriminalforsorgens anstalter eller arresthuse, kan afgive brevstemme efter regler, der fastsættes af indenrigsministeren.

Stk. 5. Vælgere, der har bopæl på afsides beliggende øer, der ikke udgør et selvstændigt afstemningsområde, kan afgive brevstemme hos en valgberettiget person, der er udpeget af kommunalbestyrelsen.

§ 55 b. Vælgere, der opholder sig her i landet, og som på grund af sygdom eller manglende førlighed ikke vil kunne møde frem på afstemningsstedet på valgdagen, kan afgive brevstemme i hjemmet, medmindre vælgeren har adgang til at afgive brevstemme på en af de institutioner eller boliger, der er nævnt i § 55 a, stk. 3.

Stk. 2. Begæring om at afgive brevstemme i hjemmet skal indgives til folkeregisteret i opholdskommunen senest kl. 12 fjorten dage før valgdagen. Begæringen kan tidligst indgives 4 uger før valgdagen. Begæringen skal fremsættes på en formular, der er foreskrevet af indenrigsministeren. Den skal indeholde oplysning om vælgerens fulde navn, fødselsdato og adresse på opholdsstedet samt en erklæring om, at vælgeren på grund af sygdom eller manglende førlighed ikke vil kunne møde frem på afstemningsstedet på valgdagen. Begæringen skal foruden af vælgeren underskrives af en myndig person, der skal attestere at have kendskab til vælgeren, og at vælgeren på grund af sygdom eller manglende førlighed ikke vil kunne møde frem på afstemningsstedet på valgdagen.

Stk. 3. Afstemningen i hjemmet skal ske i overværelse af 2 stemmemodtagere som repræsentanter for det stedlige folkeregister. Stemmemodtagerne skal være valgberettiget og ansat i kommunens tjeneste. Stemmemodtagerne har ikke pligt til at opsøge vælgeren mere end én gang. De har ej heller pligt til at opsøge vælgere, der lider af en alvorligere smitsom sygdom.

Stk. 4. Indenrigsministeren fastsætter nærmere regler for afstemningen.

§ 55 c. Vælgere, der opholder sig uden for landets grænser, kan afgive brevstemme på en dansk diplomatisk eller konsular repræsentation eller hos en af indenrigsministeren bemyndiget.

§ 55 d. Søfolk, passagerer på danske skibe i udenrigsfart og personer ansat ved farvandsvæsenet kan afgive brevstemme på vedkommende skib eller fyr.

§ 56. Vælgere, der afgiver brevstemme her i landet i henhold til 55 a eller § 55 b, kan stemme de sidste 3 uger før valgdagen, dog senest næstsidste søgnedag før valgdagen.

Stk. 2. Vælgere, der afgiver brevstemme på Færøerne, i Grønland eller i udlandet, kan tidligst stemme 3 måneder før valgdagen.

§ 57. Indenrigsministeren tilvejebringer de stemmesedler, konvolutter, følgebreve og omslag, der skal benyttes til brevstemmeafgivning. De skal kunne fås hos folkeregistre, toldvæsen og de danske konsuler i udlandet. De skal så vidt muligt findes om bord i danske skibe.

Stk. 2. Stemmesedlerne til kommunalbestyrelsesvalg skal være af hvidt papir, medens de til amtsrådsvalg skal være af gult papir. De skal være påtrykt ordet »Stemmeseddel«, samt være forsynet med en trykt angivelse af, at de vedrører valg til kommunalbestyrelsen eller amtsrådet. Konvolutterne skal være uigenomsigtige og fuldstændigt dække stemmesedlen. De skal være påtrykt en kort vejledning om, hvorledes stemmeafgivningen finder sted. Omslagene skal på forsiden have en påtrykt angivelse af, at de indeholder en stemmeseddel. På bagsiden skal de være forsynet med en rubrik, hvor vælgeren skriver sit fulde navn, fødselsdato og bopælen i den kommune, hvori vælgeren er opført på valglisten.

Stk. 3. Følgebrevene skal indeholde en erklæring om, at vælgeren selv frivilligt og uden overværelse af andre har udfyldt stemmesedlen, lagt den i konvolutter og tilklæbet denne, samt en erklæring om, at vælgeren på valgdagen er forhindret i at møde frem på afstemningsstedet i det tidsrum, i hvilket afstemningen finder sted. Følgebrevet skal angive datoen for underskriften og vælgerens fulde navn, fødselsdato, stilling og bopælen i den kommune, hvori vedkommende er opført på valglisten. Endvidere skal følgebrevet indeholde en attest udstedt af den, over for hvem stemmeafgivning har fundet sted, med bevidnelse af, at underskriften er ægte og skrevet på den tid og det sted, som vælgeren har angivet, samt med bevidnelse af, at stemmeafgivning har fundet sted uden overværelse af andre.

Stk. 4. Ved stemmeafgivning på Færøerne, i Grønland eller i udlandet anvendes efter indenrigsministerens nærmere bestemmelse det til brug ved folketingsvalg fremstillede brevstemmemateriale.

§ 58. Stemmeafgivningen foregår ved, at vælgeren henvender sig til en af de personer, der er omhandlet i stk. 2. Vælgere, der har indgivet begæring om at afgive stemme i hjemmet, opsøges dog af to stemmemodtagere. Når vælgeren har forevist fornøden legitimation, udleveres en stemmeseddel med tilhørende konvolut, følgebrev og omslag. På stemmesedlen anfører vælgeren uden overværelse af andre enten listebetegnelsen eller bogstavbetegnelsen for den kandidatliste, som vælgeren vil stemme på. Ønsker vælgeren at stemme på en bestemt kandidat, skri-

ver vælgeren dennes navn på stemmesedlen, eventuelt med tilføjelse af listebetegnelsen eller bogstavbetegnelsen. Derefter indlægger vælgeren uden at give nogen adgang til at se, hvorledes der er stemt, stemmesedlen i den tilhørende konvolut og tilklæber denne.

Stk. 2. Følgebrevet udfyldes, efter at stemmesedlen er indlagt i konvolutter. Vælgeren skal underskrive følgebrevet i overværelse af folkeregisterføreren eller dennes stedfortræder, henholdsvis en konsulatembedsmand, føreren af et dansk skib eller dennes stedfortræder eller en tjenestemand ved farvandsvæsenet eller en af indenrigsministeren eller af kommunalbestyrelsen, jfr. § 55 a, stk. 5, dertil bemyndiget. De vælgere, der er omhandlet i § 55 a, stk. 2, skal underskrive følgebrevet i overværelse af sygehusinspektøren eller dennes stedfortræder. De vælgere, der er omhandlet i § 55 a, stk. 3, nr. 1, skal underskrive følgebrevet i overværelse af en repræsentant for folkeregistret eller en af kommunalbestyrelsen dertil bemyndiget. De vælgere, der er omhandlet i § 55 a, stk. 3, nr. 2 og 3, skal underskrive følgebrevet i overværelse af en repræsentant for folkeregistret. De vælgere, der er omhandlet i § 55 a, stk. 4, skal underskrive følgebrevet i overværelse af lederen af vedkommende anstalt eller arresthus eller dennes stedfortræder. De vælgere, der er omhandlet i § 55 b, skal underskrive følgebrevet i overværelse af to repræsentanter for folkeregistret. Den attest, der er indeholdt i følgebrevet, skal af den, over for hvem stemmeafgivning har fundet sted, underskrives egenhændigt og med angivelse af fulde navn, stilling og bopæl.

Stk. 3. Er vælgeren ikke i stand til egenhændigt at udfylde stemmesedlen eller at underskrive følgebrevet, skal stemmemodtageren yde den fornødne bistand. Er der ydet bistand ved udfyldelsen af stemmesedlen og/eller vælgerens underskrift på følgebrevet, skal dette fremgå af følgebrevet.

Stk. 4. Det påhviler de personer, der er omhandlet i stk. 2, at påse, at udleverede stemmesedler m.v. straks anvendes og tilbageleveres i overensstemmelse med §§ 58 og 59.

§ 59. Når vælgeren har stemt, og følgebrevet er udfyldt og attesteret, lægger vælgeren konvolutter med stemmesedlen og følgebrevet i omslaget, som vælgeren tilklæber og adresserer til kommunalbestyrelsen i den kommune, hvor vedkommende er opført på valglisten. Endvidere udfylder vælgeren rubrikken på omslagets bagside med tydelig angivelse af sit navn, fødselsdato samt bopælen i den nævnte kommune. Omslaget afleveres til den, over for hvem stemmeafgivning

har fundet sted. Denne foranlediger herefter straks omslaget indsendt til vedkommende kommunalbestyrelse. Stemmeafgivningen må ske så betids, at kommunalbestyrelsen kan drage omsorg for, at omslaget er fremme hos valgbestyrelsen eller valgstyrrerne i god tid inden afstemningens påbegyndelse.

§ 59 a. En afgivet brevstemme er ikke til hinder for, at vælgeren afgiver stemme ved personligt fremmøde på valgdagen. Forinden der til en vælger, der har afgivet brevstemme, må udleveres en stemmeseddel, skal den afgivne brevstemme fremtages, og en valgstyrer skal påføre brevstemmeomslaget en påtegning om, at brevstemmen er annulleret, ligesom en antegning herom skal gøres i valglisten. Sådanne annullerede brevstemmer henlægges i en bunke for sig og kommer ikke videre i betragtning.

§ 60. Kommunalbestyrelsen samler de indsendte omslag og indfører afsenderens navn og bopæl samt tidspunktet for omslagets modtagelse i en bog, der er indrettet som foreskrevet af indenrigsministeren. De indsendte omslag nummereres og sendes uåbnede til valgbestyrelsen eller, såfremt kommunen er delt i flere afstemningsområder, til valgstyrrerne for det område, hvor vedkommende vælger efter den på omslaget angivne bopæl er stemmeberettiget. Omslagene skal være valgbestyrelsen eller valgstyrrerne i hænde inden afstemningens påbegyndelse.

Stk. 2. Indenrigsministeren kan fastsætte nærmere regler om, at brevstenomslag, der er modtaget fra vælgere, som efter brevstemmeafgivning har anmeldt flytning til en anden kommune, af kommunalbestyrelsen i fraflytningskommunen skal eftersendes til den nuværende bopælskommune.

§ 61. Inden afstemningens påbegyndelse, om fornødent dagen før valgdagen, åbner valgbestyrelsen (valgstyrrerne) de modtagne omslag og undersøger, om den person, fra hvem omslaget hidrører, er opført på valglisten, og sætter i bekræftende fald straks et mærke ved vælgerens navn på valglisten, samtidig med at valgkort udfærdiges, jfr. § 19, stk. 4.

Stk. 2. Viser undersøgelsen, at den pågældende ikke er valgberettiget, eller oplyses det, at den pågældende inden valgdagen er afgået ved døden, lægges den uåbnede konvolut tillige med følgebrevet på ny ind i omslaget, og dette kommer ikke videre i betragtning. Det samme gælder, når omslaget indeholder andet eller mere end ét følgebrev og én konvolut til hvert af de pågældende valg, eller

der efter beskaffenheden af omslaget, følgebrevet eller konvolutten er grund til at antage, at de ikke hører til de ved indenrigsministerens foranstaltning tilvejebragte, eller at der ved deres udfyldning, attestation, underskrift eller indsendelse ikke er gået frem som foreskrevet.

Stk. 3. De konvolutter, som herefter kommer i betragtning, opbevares, hver enkelt sammen med det tilhørende følgebrev og omslag, indtil afstemningen er afsluttet. Konvolutterne nedlægges derefter i en stemmekasse og blandes mellem de øvrige stemmesedler og åbnes først, når det for optællingens skyld er nødvendigt

Stk. 4. Omslag, som modtages af valgbestyrelsen (valgstyrrerne) efter afstemningens påbegyndelse, henlægges uåbnede og kommer ikke videre i betragtning.

Stk. 5. Ved den opgørelse, der skal finde sted i henhold til §§ 21 og 22, skal alt modtaget brevstemmemateriale, hvad enten det er kommet i betragtning eller ej, være til stede.

§ 62. De omhandlede stemmesedler er ugyldige:

- 1) når det ikke med sikkerhed kan afgøres, hvilken af kandidaterne eller hvilken kandidatliste vælgeren har villet give sin stemme,
- 2) når en konvolut indeholder andet eller mere end én stemmeseddel, og
- 3) når der efter beskaffenheden af en stemmeseddel er grund til at antage, at den ikke hører til de ved indenrigsministerens foranstaltning tilvejebragte, eller at der ved dens udfyldning ikke er gået frem som i denne lov foreskrevet.

§ 63. Det påhviler danske skibsførere, konsulatembedsmænd samt folkeregisterførere og øvrige stemmemodtagere uopholdeligt at meddele underretning til vedkommende kommunalbestyrelse, såfremt de erfarer, at nogen, som har afgivet stemme efter de ovenfor nævnte regler, er afgået ved døden inden valgdagen.

§ 63 a. Når dagen for afholdelse af valg til de kommunale råd er fastsat, underrettes de danske konsulter, skibsførere på danske skibe og andre stemmemodtagere i udlandet derom.

Stk. 2. Det påhviler skibsføreren på danske skibe i god tid at underrette mandskabet om afholdelsen af kommunale valg.

Stk. 3. Skibsføreren eller dennes stedfortræder skal foranstalte afstemning om bord efter reglerne i dette kapitel i så rimelig tid, at brevstemmematerialet kan komme kommunalbestyrelserne i hænde i rette tid, og

tvingende og uopsættelige skibsforretninger ikke er til hinder for afstemningens afholdelse.

Stk. 4. Skibsføreren skal drage omsorg for, at der om bord findes et eksemplar af denne lov.

Stk. 5. Overtrædelse af bestemmelserne i stk. 2-4 straffes med bøde.

§ 64. For udfærdigelse af attester, påtegninger og bevidnelser, som afgives efter de her nævnte regler, ydes ingen betaling.

